

Vojmir Vinja

Zagreb

ETIMOLOŠKI PRILOZI ČAKAVSKOJ ALOGLOTIJI III*

UDK 800.87.801.1

Rad primljen za tisak 11. travnja 1987.

37. Refleksi participia lat. glagola *vōlvēre* »okrenuti« pokazuju neobičnu raznolikost na čitavu području romanskih jezika. Ta se raznolikost ogleda u međusobno toliko različitim oblicima kao što su španj. *bóveda* i franc. *voûte* »svod«. Pored fonetske raznolikosti dolazi i do neočekivanih značenjskih pomaka, kao što vidimo u tal. *volta* »put« (*una volta, due volte* »jedamput, dva-put«)¹. Zanimljivo je, međutim, da i te različite rom. reflekse i neobične semantičke vrijednosti možemo utvrditi i kod čakavskih nastavljača temeljnog latinskog oblika, jer su oni zastupljeni u svim našim obalnim govorima gdje nam svjedoče o različitom vremenu ulaska u hrvatski jezik, a različite značenjske vrijednosti pokazuju ne baš mali broj originalnih semantičkih pomaka.

Kako je Skok pokazao (ERHSJ 3, 613), imamo među tim refleksima riječi koje govore o dalmatskom, mletačkom, pa čak i o turskom putu ulaska u naš jezik. Zato ćemo pokušati pomoću već poznate građe, ali i navodeći dosada nezabilježene likove i semantičke vrijednosti, unijeti malo više jasnoće u Skokov članak *vōlat* (3, 613), a posredno i u članak *bōt*¹ (1, 193).

Nedvojbeno su najstarije naše tuđice s betacizmom, tj. one u kojih opažamo prijelaz *v* → *b*. To su u prvom redu naši apelativi ili toponimizirani apelativi u kojima nalazimo *v* > *b* i vokalizaciju *-l-*. Da je ta tuđica relativno stara vidimo po liku *buta* koji su Moliški Hrvati odnijeli iz starog kraja, a koji i danas u njihovu govoru znači »volta, sottopassaggio«, dakle »nadsvođeno mjesto ili prolaz«. Upravo isto značenje srećemo u šibenskom *bûta* (i *Bûta* »prolaz u šibenskom Docu«), pa u krapanjskom predjelu *Bûta*², u korču-

* V. Čakavska rič 1, 1985, 57—78 i 2, 1985, 3—13.

lanskom toponimu *Bûta* (Smokvica)³ i *Bûtina* (kraj Krive Lučice = Lupeške Luke). Isti oblik srećemo s epentetskim (»pasjím«) *-n-* i s tipičnim romanskim značenjem »ulazno dvorišno stepenište i vrata« Kavanjinove kuće, koje je i danas sačuvano u oznaci *strada od Bunte*⁴. *v > b*, ali s nevokaliziranim *-l-*, čitamo u Belostenčevu *Gazophylaciumu* (2, 25): *bôlta* »bôta, chyemer, fornix, testudo, camera«, te *boltan, na, no* »uzidan na bôtu, na chyemer«, uvijek s oznakom D (= Dalmatice). Zacijelo je mlađi ili je pak modificiran prema novijem *vôlta*, pelješki lik *bôta* »svod«⁵. Nevokalizirano *-l-* pokazuje i hvarsko *bôlat* (pl. *bôlti*), što nam ga je za Vrisnik priopćio Marin Franičević. Neznatan semantički pomak srećemo u Prvić-Šepurini, gdje *butina* znači »rupu u kamenu tik uz more ili u plicaku« (A. Kursar, ČR 10, 1982, 135; bez akcenta). Zbog toga ne bismo mogli prihvatiti Skokovo mišljenje koji za krčko *Bad* »pličina južno od varoši Krka« (*Slavenstvo i romanstvo* 1, 31) drži da je *but* i da odgovara »točno hrvatskom toponimu *Bad* za pličine«, te da je »promjena našeg samoglasa *a* u krčkoromanski samoglas *u* nastala u govoru krčkih Romana ribara«. To svoje neslaganje možemo potkrijepiti tvrdnjom da *bad* i *but* supstoje na našim otocima s istim ili odstupajućim semantičkim vrijednostima.

Neposredno iz mlet. *volto* »coperta di stanza o di cantina fatta in a r c o« (Boerio 801) preuzeti su naši venecijanizmi *vòlat, vólta* (Korčula) s istim značenjem. Zanimljiva je situacija u Poljicima, gdje nalazimo oba, kronološki različita refleksa: *bôta* (»stari rastvoren i zapušćen greb zove se bôta«, »priti mu se da će ga zakopat u bôtu«, »nebo ili bôta od peći«) i *volat* »pastirska kućica u suhozidu = ćemer« (Fr. Ivanišević, *Znžo* 8, 256, 257, 264 i 8, 194)⁶. Osciliranje u gramatičkom rodu, koje srećemo i u talijanskom (*vólta/vólto* »arco, muro arcuato«, DEI 4086 i 4087), opažamo i na Cresu. U svom veoma vrijednom i suvremeno koncipiranom opisu čakavskog narječja sela Orleca, H. P. Houtzagers⁷ navodi *vólta* i *vólt* sa značenjem »arched doorway of a cellar«. Takvo se *vólta* pojavljuje kao sastavnica u kontaminiranim, tj. križanim riječima, a najrječitiji primjer križanja, koje je donekle i pučka etimologija, donosi nam B. Miletić (*SrpDZb* 9, 264 i 266) sa crmničkim oblikom *voltica* »tvrđava«, uz koji postoje i međulikovi *foltica* i *fortica*. Deminutivni lik *voltica*, s akc. *vóltica* donosi i ARj 21, 291, ali ondje se navedenom tumačenju »dem. od *volta*; tal. *volta* 'svod'« protivi upravo kvaliteta akcenta, jer da je deminutiv od *vólta*, akcentat bi bio *vóltica* (usp. *bôtica* (mali svod«, ARj 1, 563). Naprotiv, teško je bez poznavanja akcenta bilo što reći o nejasnom krčkom toponimu *Voltica*, što ga ARj pod 2. *voltica* preuzima iz *Znžo* 4, 236.

Drugačiju, ali iz mletačkoga preuzetu vrijednost⁸ ima komiški lik *vûlta* »najjednostavniji mornarski vez, dvostruki ovoj s podvlačenjem« (ČR 11, 1983, 172). Naprotiv, izrazito našu vrijednost srećemo opet na Cresu, i to kao jedan od brojnih znakova za obilježavanje ovaca (tzv. *belèh* = biljeg, o-bilježiti). Da bi se znalo kojem gospodaru ovca pripada, zarezuje joj se na uho poseban znak, a popis svih znakova pohranjuje se kod glavara, na općini ili kod župnika. U Orlecu i drugdje svaki *belèh* ima svoj naziv (*kêrno, križùho, zat però, pirunž . . .*)⁹, a nas ovdje zanima *bôta*. Taj je znak na ušnoj školjki zarezani luk, tj. ima oblik iskrenutog slova U, a može biti *zât bôta* i *sprêt bôta*, već prema tome da li je uho zarezano sprijeda (*sprêt*) ili straga (*zâda/zât*). Očito

je da se ovdje radi o novom, kod nas nastalom značenju riječi *bōta*, tj. opet »lûk, svod«.

Time nismo iscrpili sve vrijednosti ove stare tuđice, no, preostali leksički elementi kojima raspoložemo nisu tako jednoznačno određivi kao što je to bio slučaj u već navedenim riječima.

Problem postanja postavlja nam se kad želimo razjasniti etimologiju oblika *bota*, koji samo u Komiži nalazimo sa značenjem »unutrašnjost, utroba broda«. Primjeri iz ČR 11, 1983, 122 i 130 potpuno su jasni: »... u botu ima dva banka«, »u botu se vozilo na sridu i na tristan«, »(ako je bilo puno ribe) onda bi se bilo mećalo u levut, u botu« (Joško Božanić). Ne poznavajući akcent, bili smo uvjereni da je to *bota* isto što i trpanjsko *bota* »svod« (v. gore), to tim više što je i u Trpnju i u Komiži *bota* izraz za dva sadržaja: 1. »svod« i 2. »val, udarac vala«¹⁰. No, J. Božanić, koji je izvorni govornik komiškog dijalekta i sigurno naš najbolji poznavalac toga govora, javlja nam da je akcentat *bōta*, a to znači da je naglasak isti u *bota* »utroba broda« i *bota* »(veliki) val«, pa na taj način gubimo najpertinentniju razlučnu oznaku koja nam može pomoći u utvrđivanju različitog ishodišta, tj. etimologije dvaju inače homonimnih izraza. Za razliku od *bota* »svod«, rašireno dalmatinsko *bōta* (f), jednako kao i *bōt* (m), znače udarac pa i udar vala, ali taj semantizam dugujemo posve drugoj etimologiji. Za ovaj potonji potvrde su brojne: od splitskoga *bōt* »jedan sat«, zapravo »jedan otkucaj sata«, pa unazad, sve do Kavanjinova lika *bota* (*da učine veću botu*, 19, 61), koji ARj tumači kao »udarac, mah, ictus«, a za Kavanjina s prenesenim značenjem »impressio, appulsus«. Za posebno značenje »udar(ac) vala« potvrde imamo iz Komiže, Brusja (*HrvDZb* 7, 409), Trpnja i Šepurine (*Mogućnosti* 31, 347). Izraz i sadržaj preuzeli smo iz venecijanskoga *bota/boto* »colpo« (Boerio 94 i 95), a to je deverbal od *bottare* »picchiare, percuotere«, što je prvotno franačka riječ **butta* istog značenja (usp. REW 1228c, DEI 575). Istog su podrijetla brojni naši dijalektalni oblici: *dēboto* »gotovo, zamalo«, *odbōta* »odjednom, namah«, *pō bōta* »dvanaest i trideset« itd.

Viško i bračko *bōta* »otvor broda, utroba broda« mogu biti, kako naslućuje R. Vidović (PRj 53), u etimološkoj vezi s tal. *bōtola* »vrata na podu«, i to se značenje poklapa s oblikom iz Milne, ali nije jasno zašto se izgubio formant *-la*, jer se to u našim novijim posuđenicama nikako ne događa, pa zato možemo zaključiti da naše *bōta* nije postalo iz tog talijanskog oblika. Uostalom, ni etimologija te talijanske riječi nije dokraja razjašnjena¹¹.

I, na kraju, naše *bota*, što ga R. Vidović preuzima od Z. Herkova (*Gradnja ratnih brodova u Kraljevici 1764 — 1767*, Pazin-Rijeka 1979) sa značenjem brodske mjere, čisti je talijanizam *bōtte* »bačva« < kasnolat. *buttis*, pa je zato postanjem isto što i naš naziv za ribu *bûc(anj)* < *butac* < *bottazzo* Orthogoriciscus mola¹².

38. O znatnoj starini i velikoj raširenosti našeg (postanjem romanskog) naziva *pûč* »bunar, gustirna« govorili su P. Budmani, L. Zore, M. Rešetar i T. Maretić¹³, a riječ je konačno etimologijski odredio P. Skok u svom ERHSJ 3, 65, tako da o podrijetlu, kronologiji preuzimanja i semantizmu, Skokovim navodima ne treba ništa dodavati. No, naši su refleksi lat. *puteus* i izvedenice *putealis*¹⁴ »bunar/bunarski« toliko dugo dio našeg leksika da su ne samo

proizveli velik broj izvedenica i varijanti, nego se na njima uspostavilo i nekoliko novih semantičkih vrijednosti.

Puč (< lat. *puteus*) je česti i dobro potvrđeni toponim čiju starost potvrđuju navodi iz Razvoda istarskoga, postojanje u govoru Moliških Hrvata, gdje ga nalazimo u apelativnoj i toponimskoj službi (*puč* i *Puč* u Kruču = Acquaviva Collecroce). U susjednom Palazzu, u samostanu S. Angelo, bunar se zove *Puč généraliene*. Izvedenica iz iste osnove je toponim *Pučul* koji se također spominje u Razvodu istarskom (»Ondi je zgora jedan vrutak kadı malo vode izvira v jednoj rupi ka se zove Pučul, ki je na stranu barbansku«, 10. dan). U naše se vrijeme dva izvora vode u dolini Raše na području Barbana zovu neizvedenim imenima *Veliki Puč* i *Mali Puč*¹⁵. Identičan je i toponim *Puč* na Pelješcu¹⁶.

Kao što je i razumljivo, mlađi, tj. iz mletačkoga preuzeti likovi ne javljaju se kao toponimi, ali zato kod njih nalazimo i izvedbene i semantičke prilagodbe. U Pitvama na Hvaru *püč* označava malu kamenicu pored gustirne u vinogradu u kojoj se rastapa vapno ili modra galica, dok novija tuđica *bucôal* označava nadograđeni prsten na gustirni. Slično i u Trpnju, *puč* je »bunar u polju«, a *püçö*, -ála je izgrađena gustirna¹⁷. Promjenu *p > b* srećemo u mjestima udaljenijim od nekad bilingvnog grada: *bucôl* Brusje, Komiža, *bucalić* Dračevica, *bucâl* Smokvica, dok grad Korčula vjernije nastavlja izvorni oblik: *puçâl*. Oblici sa *p*- dovode se u paretimološku vezu s našim, danas već dosta rijetkim glagolskim oblikom *püt*, *püjen* »vaditi vodu sudom iz studenca«, za koji v. Skok 2, 594 s. v. palj¹⁸, dok se likovi s početnim *b*- slobodnije kreću prema specijalizaciji značenja ili prenesenoj upotrebi. Tako se uleknuto, udubljeno mjesto na dnu gdje se skuplja posljednja voda u gustirni u Brusju zove *bucôl* (Dulčić, *HrvDZb* 7, 413), dok se u Korčuli, gdje *bucal* nije u uporabi, a za *puč* se ne zna, to isto udubljenje na dnu, pa i samo dno gustirne zove *batšić*, jer tu *sić* (»svjedro«, od ven. *sechio*) *bäti*, tj. tuče, udara o dno (od ven. *bater* »tući«). Na zapadnom je dijelu otoka u ribarskom govoru nastao zanimljiv izraz *biti na bocalu*, *ostati na bocalu*. Naime, kad se dotegnu uze na maloj mreži, onda družina ulazi u leut i netko uzme potezati olovo, a netko *plüto ol mriže*. Na mrkenti ostanu dva druga, jedan na prvoj uzi, a drugi na poslidnjon, oni zakače uzu *krökon*, legnu i odupiru se nogama o kamen. To se zove *ostä na bocalu*. Budući da je uza na leutu navržena na mankul, to je brod stabilan na jednom mjestu, i ribarima je omogućeno istezanje mreže.

Oblici sa *b*- ne javljaju se u sjevernom čakavskom, ali tamo srećemo istu tuđu osnovu s drugim sufiksom. U Boškariji (Istra) svaka se iskopana jama u kojoj se zadržava voda zove *puçet*, što se postanjem podudara s pomorskim terminom *pöcet/pocët* »prostor za sidreni lanac«, »kalja«, koji je proširen uzduž obale, a oblikom i značenjem odgovara tal. *pozzetto* od *pozzo*. Da bi se dobila različita oznaka za brodsko spremište za vodu, sufiks se opet mijenja i u Martinšćici nalazimo *pocij*¹⁹.

Druge tal. izvedenice iz osnove *puteus* (REW 6877) nisu poznate u čakavskim govorima. U Boki se na *pöc* i *počüo* naslanja *pocengëra*²⁰ »kaljuža u brodu«, što je očita prilagodba ven. *pozzàngara* (Boerio) ili tal. *pozzànghera* »pozza fangosa«.

S ovom osnovom nema nikakve veze *poçolum* iz piranske isprave (a. 1285) što ga M. Marasović-Alujević pogrešno prenosi u ČR 12, 1984, 70 kao *pocolum* i k tome ga tumači pomoću ven. *pozo*. O postanju tog naziva govorit ćemo kad budemo raspravljali o murterskom *požov*²¹.

39. I ARj (1, 679—80) i Skok 1, 217, s. v. bromza) donose dobar broj potvrda za naše oblike *bronza* (u Korčuli *bronža*), *bronzin*, *brunac* »praporac« itd. Skok prihvaća mišljenje da je *bronža*, koje smo i mi i brojni evropski narodi primili iz talijanskoga, riječ perzijskog podrijetla, ali to je daleko od jednodušnog zaključivanja etimologa. Izneseno je čak osam različitih prijedloga; o tome v. DELI 170. Vittorio Bertoldi (*Colonizzazioni nell'antico Mediterraneo*, p. 101) s jakim argumentima zastupa mišljenje da riječ valja povezati s *Brundisium*, starim imenom grada Brindisia.

Svi naši oblici nisu nam došli istim putem, pa je zato uputno navesti više, u prvom redu starijih potvrda, a navlastito onih sa sačuvanim *-nd-* koje Skok uopće ne spominje. Unatoč velikoj rasprostranjenosti po svim našim krajevima (v. *Rečnik SANU* 2, 209), čakavsko je *bronzin*, *bronzin* »lonac« nedvojbeno preuzeto iz ven. *bronzin* »pentola di bronzo« (Boerio⁵102), što se vidi u podudaranju sufiksa i samog semantizma. U čakavskim je govorima manje rašireno značenje »lonac« s našim sufiksom *-ac*. Zabilježili smo u Milčetićima na Krku *brunac*, te kao *brünac* i *brunčić* u Velom Ratu na Dugom otoku. S tim je povezano božavsko *zabrundäti* »uvaliti što, najčešće jaje, u lonac s vrelom vodom«, a možda i murtersko *izbrundunäti* »skuhati više stvari izmiješanih zajedno«. Po Balkanu je među stočarskim življem znatno rasprostranjenije značenje »praporac, zvonce« koje kod nas seže čak do Vodica u Istri: *brünce* »malo zvono na ovcu« (Josip Ribarić, *SrpDZb* 9, 135). U novogrčkom imamo *mproünzos* i *mprountzina* (Proia, 1644) i odatle u albanskom *brunts* (G. Meyer, *Alban. Etym. Wörterbuch*, 49), u arumunjskom *bründzu* (T. Papahagi, *Dicționarul Aromân*, 219), dok *Rečnik SANU* 2, 209 navodi za Crnu Travu *brónzo* [dz] »zvono na stoci«. S tim se značenjem podudaraju talijanske vrijednosti: *bronzina* »campanello di bronzo«, *bronzin* »campanaccio« (oko Trenta, *Dizionario Cembrano*, p. 48), pa abručeški *bbunzinu* »campano di bronzo che si appende al collo dei buoi« (E. Giammarco, *DAM* 347); kalabr. *brunžu*, *vrunžu* »piccola campana della vacca, sonaglio« (G. Rohlfs, *Nuovo Dizion. d. Calabria*, 786). Mnogo više od podudaranja u značenju, za zaključivanje o širenju svih tih oblika iz jedne iradijacijske točke govore fonetske okolnosti: svi navedeni likovi pokazuju *-z/-ž-* i odatle naše *-č-*. Naprotiv, zapadniji izrazi za isti sadržaj svjedoče o drugačijem izvođenju. Dovoljno je usporediti dvije potvrde gotovo iste starosti: Piran a. 1290: *item duos calderios, unum de brombo* et unum de rame²² i Trogir a. 1272: *ramenciam*²³ *unam de bronzo*²⁴. I Belostenec (*Gazophylacium* 2, 32) navodi *brúnda* »crepitaculum« i *brundicza* »crepitacillum« kao oznake za zvonce, a *brünzc* (pored *kuffer*) za »cuprum, aes, cyprium«.

40. Za razliku od prethodne leksematske skupine, u Skokovu rječniku jednako kao ni u ARj nisu zabilježeni brojni, postanjem očigledno onomatopejski likovi tipa *brumbulät*, *brúmboj*, što ih u znatnom broju nalazimo po čakavskim govorima. Tome se ne valja odveć čuditi jer je *bronza* predmet kul-

turne vrijednosti, a *brumbul-avanje* označava takvu radnju koja se na svakom mjestu može drugačije nazivati. Premda se često govori da onomatopejske tvorbe nastaju neovisno u udaljenim i međusobno nepovezanim jezičnim sustavima, lingvist to za čitave morfeme ne može reći ako pored leksematske osnove dobro razmotri i morfološke i izvedbene elemente. Ako, osim toga, pažljivo pregledamo potvrđenu rasprostranjenost tih riječi po našim zemljama, lako ćemo i nedvojbeno zaključiti da smo ih, unatoč njihovoj onomatopejskom karakteru, odreda primili iz romanskih izvora. Jedini primjer što ga *Rečnik SANU* (2, 217) donosi za *brumbùljati* uzet je iz Vjekoslava Kalebca (*Ponižene ulice*, 113), i, mada je subjekt klavir, očigledno je da je to Kalebca reminiscencija iz rodnog Tisnoga, kao što ćemo niže i pokazati. Drugo je, uopće kod onomatopeja, znatno teže pitanje sama etimologija u najstrožem smislu. Zato ćemo početi s popisom dosad etimološki neprotumačenih oblika, a zatim ćemo istaknuti podudaranja u izrazu i sadržaju s talijanskim likovima.

U većini naših riječi iz ove skupine srećemo fonetski motivirane izraze sa arhisemantemom »voda«, a specifičniji je semantizam »pokretanje, mućkanje vode u bači u svrhu ispiranja«. Kako je taj sadržaj prisutan u gotovo svim izrazima, dopušteno nam je pretpostaviti da smo ih preuzeli iz susjednih talijanskih govora. U Pitvama na Hvaru *brumbulät* znači »prati bačve u toploj vodi«. S drugom aspektom vrijednosti u Komiži *brumbulävät* (-lô-?) znači isto tako »ispirati bačve pred jematvu« (HrvDZb 4, 276). Isti oblik potvrđuje nam ČDLex 82 za Brusje²⁵, ali i uz mogućnost prenesenog značenja »istučiti, namlátiti«. Deverbal je u Dračevici na Braču *brùmbul* »voda kojom se ispirala bačva« (ČDLex 82), dok *brombùl* u okolici Bakarca i Škrljeva znači »prokuhane trave za ispiranje bačava«, *brombùlj* je »mjehurić na vodi«,²⁶ a *brombuljät* se kaže za bučno veslanje²⁷. Semantičku bliskost pokazuje i stivanski oblik *brumbulat* »izvajati kačić banda-banda za oprat ga ako je izvanka šporak oli iznutra pa ga vaja režentat« (R. Vidović, PRj 86). U Tijesnom je *brùmbōj* »vir u loncu«, ono što se na južnijim otocima zove *glögōj*, ali tu se riječ u svijesti govornika može naslanjati i na *brunčić* »lonac« (v. Stojanov, *Južnoslov. filolog* 16, 162)²⁸.

Da bismo pokazali da su sve te riječi podrijetlom tuđe, dovoljno će biti navesti nekoliko talijanskih podudaranja u izrazu i u sadržaju. Za mletački kod Boeria 101 čitamo: *bròmbola* »sonaglio,²⁹ bollicella« i tumačenje »ringonfiamento che fa l'acqua bollendo«, a to se potpuno podudara s murterskim *brumboj* i bokeljskim *brombuo*; mlet. se *brombolar* odnosi isključivo na bačvu (»ammollire la botte secca«, p. 102); nadalje, *zogar a brombole* označava dječju igru s mjehurićima od sapunice (= »far sonagli«, Boerio 817;) za naše otočko *brumbulät* valja potcrtati semantički identično sjevernotalijansko *brunba* »lavaggio delle botti con acqua . . .« (G. Tomasi, *Dizion. del dialetto bellunese arcaico*, Belluno, 1983, 44). Još su brojnije, a za nas meritornije potvrde iz istroromanskih govora što ih donosi Antonio Ive u svojim *I dialetti ladino-veneti dell'Istria*, str. 171: *brunbulá* »gorgogliare« (Šišan), *brombolá* »far bollicine«, tj. ispuštati mjehuriće (Pula). Za suvremeni talijanski u Kopru nalazimo *bronbolàr* »krčati u crijevima ili želucu«: *te bronbola la pansa* »kruli ti u želucu« (Fr. Semi, *El parlar s'ceto e neto de Capodistria*, Treviso,

1983, str. 239). I, najzad, u nekadašnjem govoru splitskih Talijana, *brombola* je značilo 1. mjehurić zraka i 2. mjehur od sapunice (L. Miotto, *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, Trieste 1984, str. 35).

Što se tiče same etimologije talijanske riječi, kao što se to često događa s onomatopejskim tvorbama, talijanski je etimolozičari uglavnom ne spominju. Izvan svake je sumnje da je druga sastavnica panromansko (osim rumunjskoga!) *bullā* »mjehur(ić)«, dok je prvu u fiksnoj formi teže odrediti, pa rječnici koji polaze od današnjeg oblika (DEI, DELI, Pratiev VEI i dr.), jednostavno naznačavaju »onomatopejskog postanja«. Obrnuto, rječnici koji polaze od etimona, tj. od najstarijih oblika (REW, FEW i LEI³⁰) moraju za polazište ovakvih oblika pretpostaviti i formulirati jednu takvu onomatopejsku fonemsku postavu od koje će poći k suvremenim likovima. Tako Wartburg u svom velikom francuskom etimološkom rječniku (FEW) ima osnove **brumb-*, **brund-* i dr.³¹ pomoću kojih tumači riječi izrazite foničke, a zatim i druge stilističke motivacije.

U našem slučaju od auditivne motivacije idemo k vizualnoj, i to preko sema »okrugao«: ključanje vode, ironjeni predmet, ispuhana sapunica tvore mjehuriće, ovi su okrugli i ista fonemska postava počinje služiti za označavanje okruglih, pa zaobljenih predmeta i, na kraju, debelih ljudi. Odličan je primjer riječ *brómbol* iz sjevernotalijanskih dijalekata (Agordo), koja znači »veliki okrugli kamen«, pa »krupni krumpir« i, na kraju, »debeli dječak«. G. B. Pellegrini je te oblike još 1947. povezao s ven. *brómbola*, koje smo gore opisali. Držimo da je na isti način nastao i naš fitonim *brómbule* (f. pl.) što smo ga zabilježili na Olibu kao oznaku za bodljikavi grm *Scolymus hispanicus*. Njegove zatvorene cvjetne glavice zaista nalikuju na loptice. Sva je prilika da i primorski naziv za istu biljku *brmbêlj*, što ga Turina i Šepić-Tomin potvrđuju za područje Bakarca, predstavlja dalju prilagodbu olipskog lika³².

41. Da bismo došli do mogućnosti da temeljito opišemo prilagodbe ili potpune preobrazbe stranih leksičkih elemenata nije nam potrebno ići do najstarijih leksičkih stadija na našim obalama, pa čak ni do predmletačke faze. Čakavski sustav vrlo brzo i korjenito prilagođuje svojim postojećim, prozirnim izrazima neprozirne i nemotivirane tuđe leksičke elemente. Što se na prvi pogled čini više našim i jasnijim od višeke *budalice* ili hvarskog izraza *budilica*? Naravno, ni jedan ni drugi lik, shvaćen kao naš leksem, ne može izdržati iole ozbiljniju analizu. Prvi znači na Visu »(životinjsku) iznutricu« (ČDLex 86), a drugi »zadnje debelo crijevo«, kako pišu o govoru Brusja braća Dulčići u *HrvDZb* 7, 413. Navlastito za sadržaj ovoga posljednjega moguća su djelovanja stilističkih, afektivnih, pridodanih, kratko rečeno, konotativnih elemenata sadržaja, tj. onoga za što u običnom govoru kažemo primisao. Kao što smo mogli i očekivati, ni *budālica* ni *budilica* nisu ni u kakvoj vezi s budalom ili s buđenjem, čak nisu ni naše riječi, već su doista temeljito ponašeni refleksi mletačke riječi *budèla*, *buèla* koja znači »crijevo«, »iznutrica«, »drob«, »utroba«. Znači da je riječ o relativno kasno preuzetom leksičkom elementu, koji je mnogo mlađi od dalmatskih relikata za koje moramo uložiti znatan trud ako ih hoćemo identificirati i svesti na polazne latinske ili romanske oblike. Istog je postanja i nastao je iz iste osnove i naš znatno raspro-

stranjeniji naziv za mrežu *budêl*, *budê*, *-la*, *budêl* (m), *budêla*³³. Metaforu prema »crijevo«, kad je u pitanju naziv mreže, nije teško objasniti, ali ono što upada u oči jest vrlo lako gubljenje semantičke veze između dviju oznaka, a za to dijeljenje značenja dovoljna je i najsitnija morfološka ili fonetska razlika. U Brusju *budêl* »mreža« i *budîlica* »debelo crijevo« danas supostoje, a da pomisao o zajedništvu tih dviju riječi nikoga neće ni okrznuti. Na Susku smo isto tako zabilježili semantički potpuno odvojene likove *budiêl* »riblja utroba« i *budêla* »mreža«³⁴.

Posebno je pitanje zašto naši veliki leksikološki repertoari te riječi uopće ne spominju. Ne čudi nas što ih Daničić ne bilježi u prvoj knjizi ARJ, ali raširenog ribarskog termina *budêl(a)* nema čak ni u Skokovom ERHSJ, a što je upravo čudno, nema ga ni u njegovoj Terminologiji (Split, 1931), pa čak ni u sustavno sakupljanom i bogatom *Pomorskom rječniku* Radovana Vidovića.

Kako smo već naglasili, sve tri spomenute riječi potječu iz mlet. lika *bu(d)el* koji nastavlja lat. *botellus* *»crijevo«. Pred značenje »crijevo« postavljamo vjezdicu, jer je *botellus* (pored *botulus* »crijevo«) u latinskom potvrđeno samo sa značenjem »kobasi(či)ca«, ali iz razvoja oblika i značenja u romanskim jezicima imamo temelja za zaključak da je riječ nedvojbeno značila i »crijevo«. U latinskom to nije domaći leksički elemenat, već je vjerojatno kao kulinarski termin posuđen iz oskičkoga (Ernout-Meillet, *Dict. étym. langue latine*, 74—75).

No, u čakavskim govorima znamo i za reflekske koji potječu iz izvedenica iste latinske osnove i imaju značenje »kobasica«. Iz *botellus* potječe *bodîla*, koje je J. Ribarić zabilježio za Vodice u Istri sa značenjem »velika krvavica« (*SrpDZb* 9, 133). Nismo sigurni da li su svoje *budin* Moliški Hrvati donijeli iz stare domovine ili je tu riječ o talijanskoj posuđenici *budino*. Riječ je još živa, a zabilježio ju je Milan Rešetar za svojih obilazaka kroatofonog stanovništva južne Italije³⁵. Tu nam semantička vrijednost može pomoći u rješavanju podrijetla riječi. Tal. *budino/bodino* nedvojbeno je zapadnog podrijetla (DEI 626; DELI 173—4) i znači kolač: »dolce a base di semolino, latte, uova e zucchero«³⁶. Međutim, kod Moliških Hrvata u Kruču (Acquaviva-Collecroce) to je svinjski želudac ispunjen mljevenim mesom, krušnim mrvicama i grožđicama, a takve oznake s tim značenjem nema u velikom abrućeško-moliškom rječniku od E. Giammarca³⁷, jednako kao što nema ni refleksa od *budino*, a to nam govori u prilog pretpostavci da *budin* nije preuzeto na današnjem terenu oko Kruča.

U romanskoj etimologiji predstavljaju još uvijek neriješeni problem oblici sa *-ld-*, kao ven. *boldòn* i dr., a nekoliko refleksa od takovih oblika srećemo i u čakavskim narječjima i to sa temeljnim semantizmom »kobasica«, ali i s brojnim izvedenim i metaforičkim značenjima. U pogledu tih likova ni sâm Meyer-Lübke nije dokraja odlučan. On u svom velikom romanskom etimološkom rječniku (REW) pored članka *botellum* 1230.1. »Würstchen«, 2. »Darm«, gdje pod 2. svrstava tal. *budello*, odakle su naši već spominjani likovi (*budê*, *budîlica*...), uspostavlja poseban članak REW 1192 s posve neodređenim **boldone* »Wurst«, i uz taj etimon postavlja neuobičajeno pitanje »Woher?«. **boldone* kao ishodište nije moguće nigdje potvrditi, pa zato

Meyer-Lübke dopušta vezu sa *botulus* REW 1241, a u REW 1230. 2. sugerira mogućnost metateze koja se ogleda u modenskom liku *budlon* »kovrča«, »svitak kose«. Upravo postojanje čakavskih likova s metatezom i njihovih semantizama, koje ćemo niže vidjeti, upućuje nas da odbacimo ionako nepotvrđeni etimon **boldone* (REW 1192) i da prihvatimo tumačenje pomoću metateze *ld* → *dʃ*³⁸. Razmotrimo sada likove i vrijednosti s ove strane Jadrana. *Bolduán* sa značenjem »vrsta krvavice« potvrđuje nam za grad Krk Matteo Bartoli (*Das Dalmatische* II 174). *ua* je tipični čakavski diftong koji Bartoli uvijek tretira kao romansku pojavu, ali redovito je nalazimo u sjevernom čakavskom i u slavenskim riječima (*smuart*, *puarst* = »smrt«, »prst«; usp. gore *budiêl*, ali i *pjêt* umjesto *pet*, *mjêso* umjesto *meso* itd.). Nadalje, Antonio Ive, *Dialetti ladino-veneti dell' Istria* 121, navodi za Vodnjan *buldón* »segmento di cerchio che le donne istriane solevano portar sott'a fianchi sopra il busto«, dakle onaj polukružni jastučić poput kobasice što su ga žene nosile da bi istakle bokove. Još je značajnija današnja murterska potvrda *boldün* kojom se označuje u krug spletena kosa na zatiljku (*Splela je boldün*; *plesti kose na boldün*), gdje je metaforična vrijednost lako vidljiva. Vrsta krupnog bijelog grožđa kod kojega su krupne bobice nalik na polumjesec zove se na Susku *boldün*, a u Orlecu na Cresu *boldün* (H. P. Houtzagers 213).

S tim oblicima nismo iscrpili čakavske reflekse od lat. *botellus* koje smo primili preko mletačkoga. Na semantizmu »crijevo« temelji se novigradski naziv za cipla *budëla* (*Mugil labeo*)³⁹ zbog napuhane trbušine u te ribe (usp. *kuljavac* i *drobnica* za istu vrstu)⁴⁰, dok se na izrazito ven. refleksu *buelo* temelji splitsko *buvêl*⁴¹, murtersko *buvê*, *-la* i šibensko *bùveja* »zračnica«, »camera d'aria« za loptu ili za kotač.

Postojanje lika *bùveja* dovodi u pitanje Daničićevu etimologiju za *buvêljāk* »opanak«, što ga je zabilježio M. Pavlinović u nekoj dalmatinskoj narodnoj pjesmi. Isti oblik navodi i D. Parčić, 55, *buvêljāk* »sorta di calzari«. Daničić (ARJ 1, 750) izvodi riječ doslovce ovako: »od obuvati, izgubivši sprijeđa o«. To prihvaća i Skok 2, 539. No, više faktora obara takvo gledanje. U prvom redu tobožnje gubljenje početnog *o*-, jer je *o*- semantički pertinentno, i bez njega se sem »na-vući, o-butu, o-buvati (sc. cipelu)« ne bi mogao izraziti, a to najbolje vidimo po njegovu stalnom prisustvu u sinonimnim riječima *obulo* n, *obuvača*, *obuvenjak*, *obutnjak* itd., a to i sam Skok ističe na početku članka: »Bez prefiksa *ob-* ne postoji«. Bez tog prefiksa riječ bi začas prešla u drugo semantičko polje. Protiv tumačenja *buvêljāk* pomoću *obuvati* govori nadalje i akcenat. Naše tvorbe na *-elj(a)k* nose drugačiji naglasak: *putêljāk*, *brdêljāk*⁴²; u njih je nepostojano *a*, a za sâm sufiks se ne bi baš moglo tvrditi da je produktivan. Prema tome i morfosemantizam, i naglasak, i postojano *-a*-, isključuju mogućnost tumačenja pomoću *obuti*. Po našem mišljenju, u *buvêljāk* valja vidjeti izvedenicu od *buvel*, tj. od lika sa vokaliziranim *-l*, jer se tako ponašaju tuđice sa *-el* upravo u tom kraju: drugdje imamo *limbêl* < ven. *limbel*, *livêl* < ven. *livelà*, a u Poljicima te riječi glase *limbeja*, *liveja* (v. Fr. Ivanišević, *Znžo* 9, 90 i 81), jednako kao što *dil* postaje *dija* i dalje *dijanik*, *dijanica*, a to nam ujedno i tumači i hiperkorektno *-lj-* umjesto *-j-*. Što se semantičke strane tiče, dovoljno je naglasiti da smo u Dalmaciji stotinjak godina kasnije imali *gumênjāk*, tvoreno na isti način od *guma*, a osim svega, i

naše je *crevlja* nastalo od *crijevo*⁴³, pa takvom tumačenju izvođenje od sinonimnog, ali tuđeg *bùvĕl* može samo dati još jednu, ovog puta semantičku potvrdu.

42. Veoma raširena talijanska riječ *bosco* »šuma«, koja je istisla iz uporabe starije *selva*, dugo je odolijevala etimološkom objašnjenju. Za nju su najprije predlagali latinsko, pa zatim i grčko postanje, da bi na kraju prevladalo mišljenje da se osnovi **busk-* ili **bosk-* podrijetlo mora tražiti u germanskom, najvjerojatnije langobardskom, »uz mogućnost križanja s nekim keltskim oblikom«. Srednjelat. *boscus* potvrđeno je u talijanskom od X. stoljeća, a još nešto ranije u toponimskoj službi⁴⁴. I naše srednjovjekovne potvrde pokazuju naizmjenično *bosc-/busc-*. Najstarije je potvrđeno *buscum* u korčulanskom statutu, gdje se g. 1256. kaže: *Item unum locum qui antiquitus . . . fuit boscum et nunc plantatum*. Česte su zatim i izvedenice, što znači da je riječ ukorijenjena u uporabi: *boscus*, *boschosus* »obrastao šumom«, *buschivus*, a u hvarskom statutu u XV. stoljeću nalazimo već izrazito talijansku umanje-nicu *boschettus*⁴⁵. Relativno nova riječ brzo se širi po svim čakavskim govorima i održava se s ponekad posebnim semantičkim vrijednostima sve do naših dana. Naravno, najraširenije je značenje »šuma«, »šumarak«, što ga nalazimo u liku *bōšak* (Korčula), koji je najbliži mletačkom ishodištu, a taj lik upotrebljava i Ivan Držić u XVII stoljeću: *ne imaju držat boške od lova . . .*, premda nismo sigurni da to nije oblik ž. roda *boška*, koji je kod nas mogao nastati pod utjecajem ranijeg lat. *silva* ili hrv. *šuma*. *Boška* (f) u značenju »šuma« živo je i danas u Boškariji (istarski je toponim upravo tog postanja), dok J. Ribarić za istarske Vodice potvrđuje sužavanje značenja »hrastova šuma« (*SrpDZb* 9, 133). Komiško *būšak* (*HrvDZb* 4, 277) i hvarsko *būšak* (za Brusje, *HrvDZb* 7, 416) nastavljaju ven. oblik i značenje. Na drugim mjestima značenje se suzuje (specijalizacija značenja): u Orlecu (Cres) *bōšek* znači »drvo za oganj« (Houtzagers 214), a u Velom Ratu (Dugi Otok) *bošak* je isto što i (*u*)*vala*. Izvedenice su ili preuzete iz jezika davaoca kao *boškāt* »sjeći drva« (usp. st. tal. *boscare* »tagliar legna nel bosco«⁴⁶), *buškôz* »pošumljen, šumovit«, za Brusje ČDlex 93 (v. gore *boscus*, a. 1278: *tua terra boscosa*, *Cod. Dipl.* 6, 628) ili su mogle nastati kod nas, kao npr. vrlo staro *buškīr* »drvosječa« (Brusje, ČDlex 93). U Veloj Luci i Blatu zbog aspektnih potreba nastaje hibridno *pobuškāt* »pošumiti«.

Na ovom se mjestu moramo zaustaviti na lastovskom toponimu *Buškane*, jer Skok nagađa da bi to mogla biti »apstraktna imenica od *buškati se* 'tjerati buhe sa sebe' ili od *buškāt* (Krk) 'sjeći grane sa drveća za gorivo'« (*Slav. i rom.* 1, 229). Ovo potonje, točno objašnjenje, Skok nije voljan prihvatiti, jer su »apstrakta kao toponimi rijetki u svim jezicima«. Međutim, moramo naglasiti da je *buškanje* glagolska imenica za konkretne radnje otočkog stanovništva, pa je i ime mjesta *Buškanje* konkretno mjesto na kojem se siječe drvo. Jednaku organizaciju toponimskog izraza nalazimo i u kornatskom toponimu *Kumandânje* za dio obale s kojega se upravljalo izvlačenjem mreže migavice, a koji je »suprotan ishodišću s kojega se migavica izvlačila«.⁴⁷

Iz mletačkoga smo preuzeli niz metaforičkih izvedenica od *bosco* u brodograditeljskoj terminologiji: *imbūškat* (Korčula) »postaviti kostur broda,

tj. okomita rebra, koja će se kasnije presvući madirima«. Očigledno je da se brojna osovljena rebra uspoređuju sa drvećem u šumi. Odatle *buškâmenat* »capuli, sva rebra prove i krme«⁴⁸. Vjerojatno je kod nas iz toga nastao de-verbal *buška* »nacrt na komadu drveta s pomoću kojeg se raspodijeli rebra« (Korčula)⁴⁹.

Jednako kao što je u romanskim jezicima došlo do preklapanja s fonetski sličnom, a semantički bliskom osnovom *buxus* (istoga postanja kao i grč. *pyxós*), što je čak i Meyer-Lübkea navelo da u prvom i drugom izdanju svog rječnika pomišlja na taj oblik kao etimon za *bosco* (REW¹ 1226)⁵⁰, tako je i u čakavskim govorima došlo do djelomičnog preklapanja s hrv. *bûs* »grm«, čemu se, da ispreplitanje bude još složenije, pridružio i *buš-* sa semantizmom utemeljenim na sadržaju »buha« (v. gore Skokovo nagađanje za *Buškanje*) i *bus-* koje u nekim slučajevima potječe iz tal. *bussare* »tući, udarati«. Nećemo ulaziti u pitanje etimologije našega *bûs* »grm«, »kita«, već ćemo samo naglasiti da je Berneker (*Sl. Etym. Wörterbuch* 103) pomišljao na zajedničko podrijetlo te riječi i talijanskoga *bosco*. Skok 1, 243 potcrtava činjenicu da je riječ potvrđena samo u hrv. srp. i bugarskom, pa se zbog toga priklanja tumačenju pomoću »ilirsko-tračkoga supstrata«. Bez obzira na konačnu etimologiju, ne možemo se složiti sa Skokom kad podvodi pod jedan etimon likove koji izražavaju semantizam »udarati, tući«, a istovremeno razdvaja fitonimijske izraze, u prvom redu *bûs* »šimšir« (s. v. *bus*²).

Bus je kod nas rano potvrđeno kao toponim: a. 1352 spominju se na Korčuli *Sinco et Pervian Bogoseniz... (vigne) in le pertinencie de Lumbarda, la che vien dito Bus (Monumenta 3, 337)*, a danas je na istom otoku *bûs* »kita« i svaki manji grm. Na Braču je *Bûs* jedno šumovito brdo (za Nerežišće, P. Šimunović, *Radovi ANUBIH LX*, 1977, 110), dok apelativ *bûs* označuje svaki obli grm⁵¹. Za ove primorske potvrde teško je sa sigurnošću isključiti djelovanje kojeg od refleksa lat. *buxus* (ven. *bosso*, tal. *bosso*, REW 1430), a tako je mislio još Bogoslav Šulek (*Imenik bilja* 38) navodeći naše nazive za *Buxus sempervirens*. Zbog sufiksa *-ol* nema nikakove sumnje o romanskom postanju istarskog fitonima *busôl* *Buxus sempervirens* u Boškariji (usp. i *busol* u Bakarcu »šimšir, prikladno drvo za jarbole« /?/, Vidović PRj 96). No, dok u ven. samo *bosso* znači »šimšir« *Buxus sempervirens* (Boerio 93), u drugim sjev. tal. dijalektima oznaka za tu vrstu je i *bossolo*, a to u potpunosti odgovara našim navedenim likovima. Sve dotle, semantička se strana podudara i ne pričinja nam teškoća. Međutim, kad na Cresu nađemo *bûsul* i *bûsulic* »kutija« (akcenat je točno zabilježen *in loco!*), kako se govori u Martinšćici i Beleju, moramo objasniti kako je došlo do takvog semantičkog razvoja.

Creski likovi *bûsul* i *bûsulic* preuzeti su iz mlet. *bossolo*, koje je najprije značilo posudicu od drva ili lima, a kasnije i glasačku kutiju: *urne o bossoli dove si ponevano i voti; bossolo de sì* (bijeli), *bossolo de no* (zeleni) i *bossolo non sincero* (crveni za suzdržane glasove), Boerio 93. Takve se glasačke kutije rano spominju u našim primorskim gradovima u različitim oblicima, već prema grafičkim navikama notara: *bussula* (Korčula a. 1256), *bussola* (a. 1259), *bosola* (Piran a. 1301), *bossolus* (Piran a. 1309), *buxolus* (Piran a. 1332) itd. Zbog kutije, koja je predstavljala najkarakterističniju inovaciju, a u kojoj se

nalazila sjevernica, i kompas je nazvan *bussola*⁵². Općenito je prihvaćeno mišljenje da su tal. *bosso* i *bossolo*, pa prema tome i *bussola* »kompas«, dakle i drvo i predmet iz drva, u Italiju došli iz Male Azije posredstvom grč. *pyxís* (ak. *pyxída*) > kasnolat. *buxida*. Takvo, dosta staro etimološko tumačenje donose Meyer-Lübke (REW 6892), Wartburg (FEW 9, 654), Battisti-Alessio (DEI 642), B. E. Vidos (*Storia delle parole marinaresche* 253) i dr.⁵³ To se zaključivanje potkrepljuje u prvom redu sa čestom starijom grafijom *-x-* (v. gore našu potvrdu *buxolus*), ali ima protiv sebe krupni argumenat nerazjašnjene promjene *-ida* → *-ola* (DELI 179), pa nam se zato čini uvjerljivijim izravno izvođenje iz *bosso*.

Naprotiv, nedvojbeno je da u kasnolat. *buxida* valja tražiti etimologiju za splitsku đačku riječ *būšta*, kako se u vrijeme mojega djetinjstva zvala drvena kutija za pera i olovke. To je posuđenica koju smo preuzeli iz ven. *busta* »custodia, astuccio, guaina da tenervi dentro strumenti« (Boerio 109), a riječ je u talijanski ušla iz starofrancuskoga *boiste* (danas *boîte*) »drvena škatulja«. Izravni su venecijanizmi i korčulanski izrazi *bušulotjēr*, *bušulotàrija* »opsjenar, mađioničar«, »vađenje zeca iz kutije«, izvedenice iz tal. *bussolotto* »vaso di giuochi di prestigio«⁵⁴.

Ne možemo isključiti djelovanje forme i sadržaja *bušak* u fitonimima *bušīnak* (Veli Rat), *bušīnac* *Pyrethrum cinerariaefolium* (za Brač, Ostojić, *GIHrv-NarDr* 2, 126), *bušīn*, *-īna* *Cistus salviifolius* Korčula; za Brusje *HrvDZb* 7, 416 i *ČDLex* 93, ali dok ne budemo raspolagali sa sigurnijim elementima, moramo prihvatiti Skokovo mišljenje (1, 229) da su ti nazivi za biljke nastali od *buha*, jednako kao i *buhač*, premda se tome protive upravo Skokovi neidentificirani fitonimi *businac* i *businjak* (s. v. *bus*¹ 1, 242), kao i njegovo dijeljenje na dva članka *būs*¹ i *būs*² /?/.

U mnogo zamršeniju situaciju upadamo onog časa kad nastojimo razmrsiti koloplet naših likova sa *bus-* i *buc(-)*, koji svi za temeljnu karakteristiku sadržaja imaju arhisemantizam »tući, udarati«. Kad je riječ o tim likovima moramo ustvrditi da su ta mjesta u Skokovu rječniku krajnje površno, a često i pogrešno protumačena, da su između sebe povezivana na nedopustiv način i da se o značenjskoj vrijednosti znaka uopće ne vodi računa. Teško je reći koliki je u svemu tome udio Skokova mladogramatičarskog zanemarivanja semantičke sastavnice znaka, a koliku je ulogu odigrala površnost i prevelika sloboda koju je priređivač uzimao prema Skokovu rukopisu. Bilo kako bilo, članke *būs*¹, *būs*², *būsati*¹, *būsati*², *bušati*, a navlastito *būcati*/*būcam* (1, 242—244 i 1, 224) valja temeljito preraditi, a lekseme u njima posve drugačije rasporediti pod odgovarajuća gesla.

Navest ćemo samo nekoliko najupadljivijih nesklapnosti, propusta i očitih grešaka. Lastovsko *būcio*, *būcjela* (1, 224) nije ni u kakvoj vezi sa glagolom *būcati*, jer jednostavno znači »kolotur«, pa prema tome ide zajedno sa *buceo* koji je na idućoj strani; božavsko *busnut*/*bušivāt* isto tako nije ni u kakvoj vezi sa *būcati*/*būsati*, jer znači »cjelunuti, poljubiti«, kao što je istaknuo još A. Cronia u *Italia Dialettale* 6, 107, a isti se Cronia citira (!) na kraju članka *būsati* »plašiti ribu«^{54a}, s čime božavsko *bušivāt* očigledno ne može imati veze; članci *būsati*¹ i *busati*² uopće nemaju etimološkog tumačenja, a udio tal. *bussare* »picchiare, battere« jednako je nejasan u prvom i u drugom

članku. Nakon svega toga, moramo se upitati zašto je ta građa ovako podijeljena i kako se moglo dogoditi da se Skokov tekst ovako neprегledan, i usto načičkan netočnostima i citatima bez veze, objavi kao njegov rječnik. Do kakvih se sve krivih zaključaka dolazi kad se ne vodi računa o značenju ili kad se to značenje ne pozna, vidimo opet iz članka *búcati* (1, 224), gdje se na lastovsko *búcio*, gen. *búcjela* uporno vraća, i iz pogrešnog zaključka, iznesenog deset redaka prije, izvlači još pogrešniji, sada o samoj etimologiji. Do iole prihvatljivijeg tumačenja za vezu između sinonima (?) *búcati* »udarati po površini mora kad se lovi« (1, 224) i *búsati* »plašiti ribu bacanjem kamenja« (1, 243) ne možemo nikako doći, jer se prvi temelji na dokazu pomoću *búcio* »kolotur« koje s *búcati* nije ni u kakvoj vezi, a drugi pomoću *busnut/bušivat* »cjelunuti«, koji sa *búsati* ima još manje veze. I, na kraju, zašto se u članak *bús!* »cespes« umiješao istarski lik *bús-ati se* »tući se rogovima«, kojemu tamo zaista nije mjesto. Naša potreba da glagol izrazi aspektno značenje dobro se vidi iz hvarškoga (Brusje) *búskot*, koje J. i P. Dulčić (*HrvDZb* 7, 416) dobro definiraju⁵⁵: 1. praviti 'bus' ovnovima⁵⁶; 2. gurati i udarati koga sa strane, gurati ga laktom, rukom ili tijelom; poticati na svađu; 3. tiskati šikarje na ognju. Unatoč ovom trećem značenju, svakome je lako vidjeti da ovakvo *bús-* nema baš nikakve veze sa *bús* »grm«. Hrv. ili srp. aspektna vrijednost postignuta pomoću infiksa *-k-* unosi novo svjetlo u etimološko razjašnjavanje brojnih naših riječi iz ove leksičke skupine, i, što je najvažnije, otklanja mogućnost krivih zaključaka do kojih se dolazi ako se povodimo samo za formom izraza, a zanemarimo formu i supstancu sadržaja⁵⁷.

43. U *Libru Marka Uvodića Spliciánina*, str. 163 čitamo: *Kum Andrija je bi' bulsav, pa nij moga višje na butigu ni odit'*, a u *Nedjeljnoj Dalmaciji* od 26. 2. 1984. (str. 10) Miljenko Smoje piše: *Kašjen, kijen, bulsajen, nos mi je živa rana*. Kako sam 1959. raspolagao samo prvom potvrdom, a rečeno mi je da *búlsav* znači »bolestan, kilav«, protumačio sam Uvodićev izraz sa *byrsa* »kila« (REW 1432)⁵⁸. Međutim, nešto više informacije o semantičkoj vrijednosti riječi dala su mi dalja raspitivanja i navedeno Smojino mjesto, a trogirski potvrda iz ČR 1973, 2, 209 naznačila mi je točno značenje: »koji teško diše od bolesti, astmatičan«. Prema tome, moram ispraviti svoju grubu grešku i dati pravo tumačenje te čakavske tuđice. *Búlsav* je naša tvorba na *-av* od mlet. pridjeva *bolso* »infermo che con difficoltà respira« (Boerio 88). Riječ je, osim u književnom jeziku, rasprostranjena i po čitavoj Italiji: oko Belluna *bolsír, bóls* »persona o animale che respira con difficoltà« (G. Tomasi, *Diz. bellunese arcaico*, 40), oko Trenta *bóls* »asmatico«, »tisico« (A. Aneggi, *Diz. Cembrano*, 46), i s istim značenjem u salentinskim govorima: *bulžë* (G. Rohlf, *Diz. Dial. Salentini*, 85). *Bulsávat* je naša tvorba za trajni glagolski aspekt koja je zacijelo nastala u Splitu. Talijanska riječ *bolso, bolsaggine* nastavlja latinski veterinarski termin *vulsu(m)* (particip prošli od *vèllere*), koji nalazimo još u Plinija i Vegecija. Iz iste je osnove korčulanski i rapski izraz *kònvùls i kòngùls* (najčešće u množini: *čápali su je kòngùlsi*) »teško uzrujavanje«, »histerični napad«, koje smo preuzeli iz ven. *convulso* (Boerio 194) < lat. *convulsus, convellere*. V. Skok 2, 142⁵⁹.

44. U svom korisnom *Priručniku za ribare, ljubitelje ribarstva i ribarskog obrta*⁶⁰, koji je 1909. izdao u Šibeniku, V. Belamarić na str. 34. navodi čudnovati oblik *brazara*: »Za ribanje po danu rabi se još *abrac*, ili kako ga neki zovu *brazara* (u Šibeniku i okolici)«. Očito je da se Belamarić poveo za mletačkim ili talijanskim pisanjem, i umjesto *c* pisao *z*, jer ni u Šibeniku ni u njegovoj okolici *brazara* ne postoji, a taj se lik čuje samo sa *c*. Miroslav Hirtz je preuzeo u svoju građu Belamarićevo pisanje, a Nikola Fink, koji je nakon Hirtzove smrti (1944.) izdao III dio njegova *Rječnika narodnih zooloških naziva (Ribe)*, Zagreb, 1956, nije termin ispravio. Riječ je zapravo o mreži zvanoj *bracâra*, kojoj je naziv tvoren na način svih naših imena za mreže *ciplara*, *tunara*, *sardelara*, *gerara*, *sklatara*..., s tom razlikom što se uvriježeni sufiks *-ara*, koji svim našim ribarima služi kao oznaka za mrežu, ovdje nije dodao na naziv ribe koja se njom lovi, već na osnovu *brac-*. Da je takvo tvorenje naziva za mrežu pomoću *-ara*, kad u osnovi nema oznake za ribu koja se njom lovi, neobično i za ribare neprihvatljivo, vidi se najbolje po usamljenosti termina *bracara*. Od te će se osnove učiniti u Zablacu *imbrac*, u Prvić-Sepurini *imbrač*, a izostat će **imbracara*. S oznakom ribe tvoriti će se nazivi mreže na *-ara*, a kada oznake vrste nema, mreža će biti *trata*, *prostica*, *migavica*, *budē*, *baligot* i dr. Belamarićeva *bracara* je, jednako kao i *abrac*, posuđeno iz mletačkoga *abbrazzar*, *abbrazzo* »obuhvatiti« (Boerio 21), a to je izvedenica od *brazzo* (tosk. *braccio*) »ruka do ramena« iz lat. *brachium* (< grč. *brachiōn*), jer je razmak između ramena i pesti kraći (*brachýs*) nego onaj između boka i stopala⁶¹. Prema *imbrač* »mreža prostica kojom se zatvara bijela riba«, u Prvić-Sepurini nastaje glagol *imbračâvati* (ČR 10, 1982, 126).

U Skokovu članku *brăc* (1, 194), pored tog božavskog oblika, navode se glagoli *bracijati* i *bracijavati*, ali bez akcenta i bez naznake mjesta gdje se tako govori. U Murteru smo zabilježili *bracâti se*, *bracîvanje* »okrenuti jedro na drugu stranu zbog promjene pravca vjetrova ili radi mijenjanja smjera broda«. U *Terminologiji* je Skok zabilježio i opisao pomorske termine istog postanja *brace*, *braceta* i *bracul*, no njih u rječniku nema (!?). Navodi se, naprotiv, kao mljetski pomorski termin *bracuja* (»pisano i bracuja«), dok se za *bracûlet* iz Potomja i *bracôlet* iz Kućišta navodi da imaju »dvostruki talijanski deminutivni sufiks«, što je očita omaška, jer u tim riječima imamo *-alis + -ittus*, a prvi nikako nema deminutivnu vrijednost. I, najzad, u istu leksičku skupinu spada i bokeljsko *abracât* (< ven. *abbrazzar*, Boerio 21), koje V. Lipovac-Radulović ovako definira: »okupiti više osoba da bi zajednički bez naknade radile, moba«.⁶²

O veoma rasprostranjenom *bracera* »trabakul«, koje također spada ovamo, nije potrebno govoriti, jer je etimologija odavno utvrđena (DEI 593, Skok 1, 194, Vidović PRj 54—60). U *Terminologiji* riječi nema, a ne navodi je ni ARj; v. *Rečnik SANU* 2, 124.

45. Kad sam u Omišlju na Krku zabilježio riječ *brunëlica* sa značenjem »kamižot tamnocrvene boje«, shvatio sam je i protumačio kao naš refleks preko romanskog preuzetog germanizma *brun* (REW 1340)⁶³. Povevši se za formalnom sličnošću, pod isti sam etimon uključio i *brnica* što sam ga u dva navrata sreo u *Libru Marka Uvodića* (str. 13 i 136). Postupio sam tako, jer ni-

kako nisam mogao prihvatiti tumačenje što ga je Đuro Daničić (ARj 1, 583) dao za semantički blisko bokeljsko *bran* »duga ženska haljina«, koje je izveo iz *brano* »komad«⁶⁴, a krčkoj je *brunelici* moje tumačenje odgovaralo u prvom redu zbog boje. Međutim, u *Ivšićevu zborniku* (str. 80) profesor M. Gavazzi, po svemu sudeći s pravom, odbija izneseno tumačenje i predlaže da i u *brnica* i u *brunelica* vidimo refleks od *Hibernia*, starog imena za Irsku, što je u tosk. talijanskom dalo *bernia* »veste da donna in guisa di mantello«. Budući da smo od 1959. do danas sakupili nekoliko novih varijanata i leksičkih elemenata, razmotrit ćemo koliko je etimologija što ju predlaže profesor Gavazzi utemeljena. Ništa se ne protivi da je prihvatimo kad je riječ o spomenutoj Uvodićevoj formi *brnica*. Taj smo lik zabilježili i u Šibeniku sa značenjem »težačka suknja od gruba sukna«⁶⁵, a isto značenje ima i murter-ska *brnjica*. Štoviše, ova posljednja, zbog svoga *-nj-*, još bolje odgovara izvodu iz *Hibernia*. Međutim, u Blatu na Korčuli zabilježili smo *brnjál*. Tom se riječi označava vreća ili svaka prosta plahta na kojoj se skupljaju masline. Mreže i riba se nose na *haréju*, a masline na *brnjálu*. Zato ćemo reći da *bran*, *brahan*, *brhan*, *brah* (Stulli, ARj, Rečnik SANU, ss. vv.) uopće ne spadaju ovamo, ali i da je za *brunelica* i za *brnjál* teško prihvatiti etimologiju *hibernia*. Kod *brnjál* ne znamo objasniti tuđi sufiks *-al* (nasuprot našem *-ica* u *brnjica*, *brunelica* . . .), a kod *brunelica* moramo dopustiti križanje s oznakom boje. Svemu tome valja dodati da ne raspoložemo mletačkim potvrdama za refleks od *Hibernia* koji su znatno češći u zapadnim tal. dijalektima. Sve u svemu, kako bi rekao Skok, riječ još nije zrela za etimologiju.

46. U više smo navrata,⁶⁶ pa i u ovim priložima, imali prilike istaknuti kako je često unutar jedne čakavske riječi dolazilo do križanja, kontaminiranja, pa čak i do hibridizacije između slavenskih i romanskih ili hrvatskih i talijanskih, najčešće mletačkih sastavnica. Naravno, zbog većeg prestiža mletačkog, romanski su oblici znatno češće kontaminirali hrvatske riječi, dok je do obrnutog procesa dolazilo mnogo rjeđe. I sami lingvisti, i to na obje obale Jadrana, uglavnom su poklanjali pažnju romanskom (mletačkom) utjecaju na naše govore, pa je trebalo čekati pojavu strogih i nepristrano pisanih radova Žarka Muljačića, Manlia Cortelazza, Pavla Tekavčića koji su nam pokazali da u jezičnim dodirima uvijek ima obostranih utjecaja. Navlastito su između dva rata neriješena teritorijalna pitanja odvodila naše lingviste sa znanstvenih pozicija u posve druge vode, a talijanske jezikoslovce u njihova antinaučna negiranja hrvatskog i slavenskog karaktera Istre i Dalmacije. Dok se s jedne strane nastojalo pošto poto dokazati da mletačkog utjecaja u istarskim, primorskim i dalmatinskim govorima uopće nema, s druge se svaki naš pomorski izraz, za koji se ipak nije moglo tvrditi da je talijanskog postanja, proglašavao radije austrijskim ili čak mađarskim nego da se prizna da je hrvatski. U takvoj situaciji o nekim slovenskim ili hrvatskim posuđenicama u talijanskim limitrofnim govorima, naravno, nije moglo biti niti spomena. Sada, kada smo se svega toga oslobodili i kada lingvisti s obje strane Jadrana trijezno i znanstveno gledaju na naše jezične kontakte, nije teško ustanoviti koliko su oni bili trajni, plodni i intenzivni i kako njihove rezultate valja na obim strana-ma strpljivo istraživati. A nisu se samo strogi i ozbiljni lingvisti oslobodili

nenaučnih predrasuda i uzimanja slobode s istinom. Još se značajniji preokret opaža kod amatera i vulgarizatora jezičnih pitanja. Dovoljno je usporediti uporna, a često i smiješna izvrtanja činjenica u rječnicima jednog Rosamania s trijezno i nepristrano pisanim rječnikom Splićanina Luigia Miotta, koji, zato što je najčešće uspio vidjeti što je talijansko, a što hrvatsko, nije ni najmanje naučio svojoj ljubavi prema rodnom kraju.

Veoma zanimljiv primjer prelaženja naše riječi u talijanske govore pruža nam slavenska riječ *brítva* (od *bri(ja)ti*, *brijem/bričim*, Skok 1, 209), koju su, kao što je općenito poznato i prihvaćeno,⁶⁷ istočni talijanski govori od nas preuzeli i s promijenjenim sufiksom u obliku *brítola* raširili po Venecijama, Trentinu, Furlaniji čak do Brescije⁶⁸. *Brítola* je u Bellunu »coltello a serramanico«, a *brítolin* je »piccolo coltello a serramanico«⁶⁹. U tako prilagođenom talijanskom obliku, riječ nam se vraća, i mi je moramo tretirati kao talijansku posuđenicu, premda je zapravo naša. Jednako kao što je *tennis* za Francuze anglicizam, iako je postanjem francuska riječ, tako je *brítulin*, pa čak i *brítvulin* za čakavske govore venecijanizam, jer smo ga preuzeli (uzeli natrag) iz mlet. *brítolin*, dakle, sa dva talijanska sufiksa: *-ol-* je zamijenio naše *-va*, a *-in* (< lat. *inus*) ima istu vrijednost kao naše *-ica*. Da to u jeziku koji preuzimlje ne mora biti očito, vidi se iz dalje deminutivizacije *brítulinić*, gdje imamo slav. osnovu + tal. sufiks + drugi tal. sufiks + slav. sufiks iste vrijednosti kao drugi tal. sufiks. Boerio (koji nije etimološki rječnik) na str. 100 navodi: *brítola* »piccola arma da taglio, più grande del *briolìn*«. Iz Venecije riječ prelazi k nama, i tada počinje prilagođavanje našem sustavu, a to prilagođavanje zasigurno još traje. Najprije jedva modificirano *brítulin*, pa *brítuljin*,⁷⁰ pa vraćanje vezi sa *brítva*: *brítvulin* i *brtvulin* i *brtvelin*, i veza sa *brítva* se opet gubi. Za čakavski teška suglasnička skupina *brt-* postaje *bart-* i tako dobijamo *bartulin*, ali to je već u vezi s osobnim imenom *Bartul*, a ne sa *brítva*. U toj situaciji mijenja se i tal. sufiks i umjesto *brítulin*, u Bakarcu se govori *bartolac*⁷¹, dakle riječ koja »djeluje« hrvatski i u kojoj je samo sastavnica *-ol-* tuđa.

Kako sada leksikolog i etimologičar mora postupati? Da li je *bartolac* naša riječ ili venecijanizam? Ako ne zna barem ovih nekoliko preobrazbi — a njih zacijelo ima mnogo više — može vrlo lako upasti u zamku krivog zaključivanja. To se dogodilo već spomenutom piscu splitskog talijanskog rječnika (*Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, Trieste 1984) Luigi Miottu kad je tumačio riječi *brítola*, *brítolàda*, *brítolin*, koje je i sam rabio u Splitu za svojih mladih dana. Daleko smo od svake pomisli da mu zamjerimo što je iskrivio jezičnu stvarnost, jer on, kad god to zna, čestito navodi »iz tal. u hrv. jezik«, »iz tal. u hrv. čak. dijalekat«, »iz hrv. čakavskog dijalekta«, ili »iz hrv. jezika«. Kod tumačenja riječi *brítolin*, strogo uzevši, ne možemo reći da je u krivu kad kaže da je to dalo u hrv. čak. dijalektu *brítulin*, ali kod riječi *brítola* nema nikako pravo kad navodi da je *brítola* dalo u hrv. jeziku *brítva*! Da se potrudio i samo pogledao u jedan noviji i ne baš naročito bogati etimološki rječnik mletačkoga, bio bi našao: *brítola* dallo sloveno *brítva* »coltello«⁷². Ovdje je kod Miotta pobijedila inercija jer je pravac tal. → hrv. kudikamo češći nego hrv. → tal. I taj i neki drugi slučajevi plod su neupućenosti i ne možemo na njih gledati kao što gledamo na svjesna iskrivljavanja primjerice

u Rosamanijevim rječnicima.^{72a} Najbolje se to vidi po čestom izostanku bilo kakve etimološke naznake u nekim člancima, što pretpostavlja da je autor uvjeren da je posrijedi splitski ili zadarski refleks talijanske riječi koja nije preuzeta ni u čakavštini ni u hrvatskom jeziku ili barem da pisac za to preuzimanje ne zna. Zato zadarski oblik *gràvolica* (pisano *gràvoliza*, str. 91), što nije ništa drugo do li naše disimilirano *grahorica/graorica*, i drži za talijansku riječ. Nešto čudnovatiji postupak nalazimo u natuknici *grdobina* (s tim akcentom, koji je tal., a ne splitski), gdje kaže da se u Splitu za vrlo ružnu ženu kaže *la xe bruta come una grdobina*, i naznačava »iz hrv. jezika *grdò-bina*« (str. 91). Za ihtionimsku vrijednost, koja je u izrazu temeljem usporredbi, čini se da ne zna. Kad se dogodi da formalno podudaranje u izrazu između dva jezika dovede do uglavnom afektivne nove vrijednosti u talijanskom, Miotto nam i ne pokušava objasniti uzroke transfera. Tako s. v. *brodùrina* (str. 33) daje značenje »brodo o ministra troppo acquosi«, dakle »loša, odveć vodena juha«, tj. stavlja se (ili nalazi se) u položaju Talijana kojemu sve što počinje sa *brod-* mora biti u vezi s juhom. Ne treba ni naglašavati da je *brodùrina* sa značenjem »loša juha« samo humoristična semantička reakcija italo fonog govornika, a da je samo deprecijativna vrijednost hrvatskog sufiksa ono što je zajedničko jednom i drugom značenju. Zbog tog istog razloga tom je govorniku smiješna i drugačije mu djeluje naša riječ *mečava*, kao što je našem smiješna tal. riječ *curva*. Naprotiv, sasvim su druge okolnosti dovele do krivih zaključaka o riječi *grèbano* »greben, stijena«, jer, bilo da prihvatimo mišljenje da je ven., veronsko i furlansko *grebano* riječ slavenskog postanja, kako to drže Meyer-Lübke (REW 3857 < sloven. *greben* »Fels«), Salvioni,⁷³ Cortelazzo⁷⁴, Tekavčić⁷⁵ i dr., bilo da u njoj vidimo predindoevropsku mediteransku osnovu **graba/*greba*, kako to hoće E. De Felice (DEI 1867)⁷⁶, Miotto nikako ne smije zaključiti, kako to hoće na str. 91, da je od (tal.) *grèbano* u hrv. jeziku nastala posuđenica *grèben*⁷⁷.

Ovo smo poglavlje započeli preobrazbama što ih je naša riječ *britva* doživjela u talijanskim govorima i s njezinim povratkom u naš sustav. To je izvrstan primjer riječi-povratnika, koje neki lingvisti slikovito nazivaju *Rückwanderer*. Onako zaodjevenu mletačkim sufiksima uzeli smo je za mletačku riječ, premda je sačuvala svoje »polazno« značenje. Sad ćemo vidjeti opet tu istu riječ *britva*, ali u drugačijoj ulozi: sad će ona kontaminirati talijansku riječ i to u našoj sredini, ali to križanje s talijanskom riječi neće utjecati na njezin sadržaj. U prvom smo slučaju imali našu riječ u tuđem ruhu, a sad će ruho tuđe riječi biti podešeno našoj.

Za označavanje osovine, stožera, kralješnice oko koje se nešto okreće, latinski je jezik imao riječ *vèrtibùlum* izvedenu od osnove *vèrtire* »vrtjeti se« (FEW 14, 322)⁷⁸. Iz jednog pretpostavljenog **vèriùbellum* (REW 9251) nastali su sjev. tal. oblici *bertovello*, *bertavella*, ven. *bertoela*, tršč. *bartuela*. U venećijanskom *bertoela* znači »lama di ferro da conficcar nelle imposte di uscii o di finestre« (Boerio 76), dakle ono što mi u standardnom jeziku nazivamo madžarizmom *šarka* ili turcizmom *baglama*, a u kajkavskom germanizmom *panti*. Takvo *bertoela* ulazi u čakavske govore i vrlo se rano križa sa *britva*, zadržavajući rom. sufiks koji je u novoj sredini veoma čest, pa čak i proizvođan. Tako je nastalo naše dalmatinsko *brìtvèla* »gvožđe što drži vrata za

dovratnik«, za koje Skok (1, 212) dopušta čak i dalmatsko postanje. Kao i kod *britulīn*, varijante su brojne: *bratvĕla* (Božava)⁷⁹, *brtvĕla* (Šibenik), *brituĕla* (Boka), a Skok (1, 90, s. v. *baglāma*) isti lik čak i jekavizira: *brtvjela* (?)⁸⁰. Za Muo (Boka), R. Vidović (PRj 86) bilježi *brtuvela* kao oznaku za »osnac kormila«. Za tu službu čakavski govori mnogo češće upotrebljavaju *māškul* i *fĕmina*.

47. Kad je riječ o veoma bogatoj i znatno rasprostranjenoj leksičkoj obitelji koja se temelji na aloglotskoj osnovi *brag-*, *Rečnik SANU* 2, 91 je neusporedivo bolje dokumentiran, a definicije su mu kudikamo strože nego što je to slučaj s našim ARj. To nas za prvu knjigu ARj i ne smije čuditi, jer su se u vrijeme njezina redigiranja (oko 1880) dalmatinski izvori nedovoljno ekscerpirali, a terenskih bilježenja gotovo da nije ni bilo. Međutim, slaba zastupljenost u ARj uvjetovala je i nedovoljnu zastupljenost tih riječi u Skokovu ERHSJ. No ipak, Skok je o tim elementima pisao više (npr. u *Terminologiji* i u *Zeit. f. rom. Philologie*) nego što se to iz ERHSJ vidi, pa ćemo zato preuzetim elementima i izvedenicama iz osnove *brag-* posvetiti nešto više prostora, temeljeći se dijelom i na našim terenskim zapisima.

Za razumijevanje najčešćih čakavskih aloglotskih elemenata iz osnove *brag-* najbolje je poći od Vidovićeve PRj 61—64⁸¹. No, kako je taj rječnik namijenjen pomorskoj terminologiji, a istraživanje postanja mu nije ni svrha, moramo početi prvim leksičkim elementom koji je osnovu *brag-* sa keltskog zapada donio u latinski, pa u talijanski i mletački, da bi odatle došla i k nama. To je oznaka za dio odjeće koji pokriva noge do gležanja, današnje standardne *hlače*, dalmatinske *gaće* ili pak čakavske *bragĕše*. Latini su taj tip odjeće preuzeli od Gala i, premda im je u prvo vrijeme takvo odijevanje predstavljalo barbarsku novinu, mnogi su Rimljani, a naročito oni koji su dugo prebivali u sjevernim provincijama, ubrzo prihvatili tu toplu i udobnu odjeću⁸². I njezin je naziv vrlo rano prodro u latinski i grčki (Lucilije, Heziod), i to najčešće u množini ženskoga gram. roda (usp. *gaće*, *hlače*, *čakšire*, *pantalone*). Riječ se ubrzo proširila po Balkanu (grčki, rumunjski, albanski, turski) i odatle naš vlaški termin *benevreke*⁸³. Na obalnom potezu daleko je bio uspješniji mlet. refleks *bragĕše*, u Poljicima ikavizirano *bragiše* (*Znžo* 8, 303), koji se uz brojne varijante raširio do albanskoga i do slovenskoga (iz furlanskoga)⁸⁴. I Moliški Hrvati poznaju lik s metatezom *grabašĕ* (gen. *grabaši*)⁸⁵ i može se pretpostaviti da su tu mletačku posuđenicu donijeli iz staroga kraja. Belostenec (2, 28) sa *bragiše* bez ikakve posebne oznake upućuje na *gache*.

Dok su *brageše* i *benevreke* kao kulturne riječi prekrile Balkan zahvaljujući raznorodnim prenosnicima, ostali refleksi iz iste osnove ograničeni su uglavnom na pomorsku sferu i tu su odreda preuzeti iz mletačkoga.

Ako pođemo od najčešćeg pomorskog termina *brāga* »pasac, omča za privezivanje predmeta za ukrcaj ili iskrcaj sa brodova« (Vidović PRj 61; Skok 1, 196), a koji preko semantizma »obučī«, »navučī« predstavlja metaforu na *braca* »hlače« (u sing.!), zapaziti ćemo čitav niz izvedenica i varijanti s različitim semantičkim vrijednostima. Uz Skokovo *bragadura* (Muo, BK), navedimo daljnje naše prilagodbe: *brgatūra* (Žirje) i *brigatura* »konopi privezani za

talune mreže«, koje nam za Iž donosi R. Jelić u svom za izučavanje čakavskog leksika vrijednom prilogu *Ribarstvo i ribarski običaji u Malom Ižu*⁸⁶. Čitava je izvedenica romanska, a k nama je došla iz mletačkoga, što se vidi po ozvučenom -c- > -g- u navedenim oblicima kojima valja dodati komiško *bragatura* »petlja u koju se spajaju dvije destre« (ČR 11, 1983, 121)⁸⁷. Ne ide ova- mo, jer je zacijelo utemeljeno na drugom semantizmu i druge je etimologije, hercegovačko *bragadar* (*Rečnik SANU* 2, 91).

Od iste je osnove neprilagođena glagolska izvedenica *imbràgat* »opasati teret pri krcanju« (Vidović, PRj 169) što smo preuzeli iz ven. *imbragar* različitih značenja (Boerio 325). Iz talijanskoga se riječ opet vratila na zapad, i francuski danas ima *embraguer* također u pomorskoj terminologiji. *Bràgeta*, *bràgete* su u Korčuli⁸⁸ »zadnji komadi koji vežu i zatvaraju barku«: *bragete od prove* i *bragete od krme* (PRj 62), a prijenosom značenja i »fešta koja se priređuje kad je brod gotov«. Daske koje služe kao pod u potkrovlju zovu se u Komiži, uz promijenjeni sufiks *bragöte* (*HrvDZb* 4, 276), a u Dračevici na Braču *bragajëte* (ČDLex 71). Drugačije je, ali uvijek u sferi pomorske terminologije, značenje abruc. *bbragötte*, koje nam E. Giammarco (DAM 335) opisuje kao »tirante che, ad angolo con la carrucola, ferma l'orlo inferiore della vela, fune per i m b r a c a r e gli alberi delle gabbie«. S tim se značenjem potpuno podudara komiško *bragër* »konop koji je preko kolotura povezan sa škotom . . . , a držao je donju lantinu na krmenom kraju« (Joško Božanić, ČR 11, 1983, 87 i tumačenje na str. 144). Komiško *bragër* kao pomorski termin temelji se na semantizmu »pàs«, jer je škota s kolotutom u neku ruku pàs koji drži lantinu kao što opasač drži brageše. Vidimo to po jednakom sufiksu koji nalazimo još za g. 1281. u Dubrovniku: *bragerium unum de corio cum bucla de argento* (*Acta Canc. Rag.* 55/12, *LexLatMAIug.* 130). Još stariji refleksi istog sufiksa nego u *bragër* nalazimo u Brusju gdje *bragîr* znači »potpasač za kilu«, što se podudara sa srednjovjek. lat. *bragherius* (a. 1206. u Bolonji)⁸⁹ i s ven. *braghier* »brachiere . . . per sostener gli intestini e ripararne le ernie« (Boerio 97) i s novogrčkim na Kreti *braki* »Bruchband«⁹⁰. J. i P. Dulčić, koji nam potvrđuju *bragîr* (*HrvDZb* 7, 409), navode kao češći oblik u Brusju *brahîr* »sprava za uzdržavanje prijedora, kile«. Osciliranje između *g* i *h* ovdje nam ne pričinja problema, jer je u ovoj riječi s ovim značenjem očito da je *h* sekundarno, ali nam se postavlja pitanje kakav je odnos te riječi prema *brahûr*, -ûrâ, i nije li *h* iz *brahîr* djelovalo na *brahûr*, koje je prije moglo imati drugačiju fonemsku postavu. Dulčići nam za *brahûr* navode značenje »posuda od mješine ili gusta platna (kojoj ušće razapinja obruč) za grabljenje vode«. Mi za Blato na Korčuli poznamo isti lik sa značenjem »rupa, ono mjesto na mješini gdje je odrezan roščić«. *Brahûr* je prenošenjem značenja i rupa kod igre na dinare ili na botune koju djeca zovu 'ko će bliže. Dakle, hvarsko i korčulansko *brahûr* je ista riječ sa zajedničkim semovima »od mješine« i »otvor, rupa«, samo što za *brahûr* ne raspoložemo niti s jednom varijantom koja bi nam omogućila povezivanje sa *braca*. Tim oblicima valja iz formalnih razloga približiti također hvarski lik *brašnjîk*, koji opet ima sem 'od mijeha' (»torba od mijeha za kruh i druge potrepštine«, *HrvDZb* 7, 410). Premda je lako zaključiti da riječ nije nastala od *brašno*, jer na otocima imamo samo *mûkâ/mûka*, a da je -š- pred sufiksom moglo biti iz -h- (*puhati/pušem*), ipak nam se na putu zaključivanja o istoj etimologiji ispriječila či-

njenica da riječ može biti i slavenska, jer je nalazimo u ruskom *borošnjá* »torba«, st. češ. *brašna* i u slov. *brášnja* »popotna torba« (usp. M. Vasmer ESRJ 1, 197; Machek, *Slavia* 23, 1954, 65; F. Bezlaj ESSJ 1, 38). Ne preostaje nam drugo nego da — dok ne budemo raspolagali s više elemenata i s više varijanti i izraza i sadržaja — za *brašnjik* ne donosimo suda, a da za prve dvije uzmemo da se u njima nastavlja jedan od refleksa lat. *bracae*, koji se temelji i na semantizmu »rupa«, »otvor« (v. gore blatsku vrijednost za *brahūr*) kao što je to slučaj u Kalabriji i u Francuskoj. G. Rohlfs u svom velikom *Nuovo dizionario dialettale della Calabria*,⁹¹ str. 780, navodi *vrachetta*, *brachetta* sa značenjem »pezzo quadro a mo' di sportello sul davanti dei calzoni all'antica«, dakle, otvor na prednjoj strani hlača koji se i danas u francuskom naziva *braguette* »ouverture sur le devant d'une culotte, d'un pantalon«, tj. zagrebačko *šlic* ili otočko *patelin*.⁹²

Ni ARj ni Skok ne navode naziv za mrežu *bràganja*. Taj je lik još 1854. za našu obalu zabilježio češki prirodoslovac D. Lambl u *Časopisu Česk. Mus.* 2, 178⁹³, a u *Znžo* ga navode I. Žic za Vrbnik (7, 1902, 335), don Fr. Ivanišević za Poljica (9, 1904, 87) i A. Bortulin za Beli na Cresu (19, 1914, 327). Mi smo isti lik zabilježili na Korčuli i u Kukljici, ali ovdje s promjenom osnovnog vokala: *bregänja*.

Ako se ograničimo na našu obalu, izvorište naziva nam ne predstavlja problem: preuzeli smo ga iz mlet. *bragagna* »rete lunga e larga che ha il ritroso, la quale gittata in mare strascinasì un pezzo e poi si cava fuori coi pesci« (Boerio 96). Što se pak tiče postanja samog tal. naziva, tu su mišljenja podijeljena i daleko smo od konačnog rješenja. Hugo Schuchardt je (*Zeit. f. rom. Phil.* 26, 1902, 407) mislio da riječ valja povezati s langob. *raka* »grablje« (*ragagna* »mreža«) i to je prihvatio Meyer-Lübke (REW 7018). Antonio Ive (*nav. djelo*, str. 148) pretpostavlja jedno **retanea* od retis »mreža«. A. Thomas, zbog postojanja varijante *degagna*, predlaže etimologiju *decania*, jer je mreža tobože velika i ne može je posjedovati pojedinac već zajednica, pa je njezino topljenje moglo ovisiti o odluci dekana (*decanus*)⁹⁴. Angelico Prati (*Italia Dialettale* 13, 1937, 156—7) se ne slaže s tim mišljenjem i drži da su *bregagna* i *bergagno* značili »gliboder, jaružar«, a da je najstariji naziv za mrežu ovog tipa *degagna*. C. Battisti i G. Alessio, najzad, povezuju u DEI *bragagna*, *argagna* i *degagna* (586, 282 i 1235) smatrajući da je u osnovi tih likova jedno **organia*, tj. n. pl. od *organum* »alat«, »naprava« (usp. naše *árt*, *árti*). Međutim, prije nego što je započeo s C. Battistijem DEI, G. Alessio je u *Italia Dialettale* 12, 1936, 187 iznio mišljenje da *bragagna*, upravo zbog oblika te mreže potječe od *braga* < *braca*. Premda je to tumačenje i fonetski i semantički najprihvatljivije (usp. *kògul*, *sakalèva*...), ono nam ipak ne objašnjava ni dočeto -*gna*, ni varijante *degagna* i *bregagna* (cf. naše ugljansko *bregänja*)⁹⁵.

Dok je naš naziv za mrežu *braganja* fonetizmom povezan sa kontinentalnim talijanskim oblicima (Vicenza, Lago di Garda i dr.), postoji još jedan pomorski termin sa *brag-* koji je isključivo jadranski i zato možda može pridonijeti da se unese malo više svjetla u ovaj zamršeni etimološki problem. Mislimo na naše *bràgoc/bragöc* »vrsta ribarskog broda tupe i zaobljene prove i krme«⁹⁶.

Kao ni za *braganja*, nema nikakve dvojbe da je i naš *bragoc* preuzet iz mletačkoga *bragozzo*⁹⁷ »barca adriatica da pesca, pontata, di forme rotonde, falcata nei bordi, con prua alta e rigonfia«, da u ven. znači brod i mrežu, da je kao i u *braganja* značenje »brod« sekundarno, da se i kod nas i u venecijanskim govorima, jednako kao i za *braganja*, oba leksema dovode u vezu sa leksemima iz osnove *brag-* i sa sadržajem »hlače«. To rječito ilustriraju Battisti i Alessio (DEI 587) kad povezuju *bragozzo* sa *braga*: »richiamata dalla forma di questa rete composta da due parti laterali (ali) e di una parte centrale a forma di sacco«⁹⁸. No, to je sinkronijsko ili statičko tumačenje koje vrijedi na obim obalama, ali nije — etimologija. Ono je moglo dovesti do približavanja, prilagodbi, preobrazbe i konačnog oblikovanja izraza današnje riječi, ali to nikako ne udovoljava zahtjevima što ih postavlja etimologija u strogom smislu riječi. Ta je sličnost⁹⁹ zajedno s drugim formalno i značenjski bliskim riječima dobroano ispremiješala hipoteze o postanju riječi, a kako je ona prodrila i u jezike nama na istok (novogrč. na Jonskim otocima *mprag-kózo* i turski *bragozo*)¹⁰⁰, smijemo pretpostaviti da je i naša obala u tom formiranju termina odigrala određenu ulogu. U romanističkim raspravama o tom problemu vidan je udio imao Petar Skok sa svojim gledanjima iznesenim u tri navrata u *Zeitschrift f. rom. Philologie* 54, 1934, 210; 57, 1937, 467—469 i 479—480. Budući da se to ne može zaključiti iz članka *bragòc*, kako je redigiran za ERHSJ 1, 197, gdje nisu niti navedena sva mjesta gdje Skok o tome govori, morat ćemo tu diskusiju koliko je moguće sažeti i ukazati na njezin tok.

Još je Meyer-Lübke u REW 952 naznačio mogućnost izvođenja ven. *bartotso*, *bragotso* »Art Fischerkahn« iz lat. *barca*, ali uz rezervu da -g- pričinja poteškoće (»wegen g bedenklích«). Time je doveo u pitanje i tumačenje za genov. *gusu* »güc«¹⁰¹ koje je još 1903. G. Flechia iznio u *Giornale storico e letterario della Liguria* 4, 277. 1934. U četvrtom nastavku svog poznatog niza članaka *Zum Balkanlatein* (*Zeit. f. rom. Phil.* 54, 210), Skok se posebno zaustavlja na liku *barciusius* iz (latinski pisanog) Dubrovačkog statuta 1272.¹⁰² i zaključuje da je »venecijanska riječ posuđena iz dalmatskoga« (*aus dem. Altdalm. entlehnt*), kao što se vidi iz *ū > o*«. Pri tome se poziva na mjesta iz *Terminologije* 24, 137 i d., 148. Tri godine kasnije, u članku *Einiges Neue aus dem Altdalmatischen und dem Serbokroatischen* (*Zeit. f. rom. Phil.* 57, 462—480) inzistira na konstataciji da »nisu samo venec. stručni termini za pojedine dijelove broda preuzimani iz dalmatskoga već su preuzimani i nazivi za pojedine tipove broda« (467). Navodeći opet *barciusius > bragozzo*, Skok opravdava pojedinosti fonetskog razvoja (-*usius* za -*uceu*-, -*rc-* → -*rg-* kao u *amurcā* → *amurga*) i navodi galoromansku potvrdu *barga* → *barca*, te metatezu *barg-* → -*brag-*, koja je, po njegovu mišljenju, mogla biti izazvana i nastati prema modelu *bragagna* »da die so benannten Fischerkähne derselben Grösse sind«. Za dalm. *o* umjesto *ū* poziva se na *kalamoč < calamuceu*. Prelazi zatim na *c* → *g* u nazivu za jedan drugi tip broda, i tu čitamo ono što je u ERHSJ postavljeno u uglaste zagrade (?) u članku *guc*. U dodatku (*Korrektursatz zur Seite 468*) na str. 479—480, ponavljajući da svoj zaključak temelji na *u > o*, dodaje svojim argumentima arapsko *barkūs* »navis parva« i engleski termin *argosy* (pisano i *ragusa*, *aragosa*) i potcrtava da se izvođenje tog naziva iz

imena grada *Ragusa* (Dubrovnik) temelji na goloj suzvučnosti, te da nestanak početnog *b-* dugujemo pučkoetimološkom miješanju sa toponimom *Ragusa*. U zaključku se naglašava da se »u *barciusius* > *bargozzo* > *barkūs*, *argosy*, *gozzo* u modernim vremenima izgleda ponovila povijest u čitavom rimskom svijetu poznate *liburna* (sc. *navis*) koja je potekla iz Dalmacije.« No, kao pravi znanstvenik, na kraju, naglašava da postoji mogućnost točnijih i novih povijesnih, filoloških i stvarnih istraživanja o brodskom tipu zvanom *barciusius* i da se njegovi zaključci ne mogu uzimati kao konačna istina.

Nešto smo se dulje zadržali na Skokovim argumentima i na putu njegovih zaključivanja, jer su oni u očitom raskoraku, a negdje i u suprotnosti s tekstom koji čitamo u ERHSJ.

Na Skokove je zaključke reagirao Angelico Prati¹⁰³, držeći da se »Skok prevario, jer je *barciusius*, koji on navodi, zapravo *barcoso* iz XIV. st. i da se *u* i *i* za *ó* i *é* često sreće u srednjovjekovnim latinskim dokumentima«. To potvrđuje mjestom iz Kotorskog statuta: *Barchosium una cum gondolis et londris naulizatis*¹⁰⁴. Prati otklanja svaku mogućnost približavanja genov. *gosso* — *gussu* i dopušta mogućnost da je *bragozzo* izvedeno iz *barga*. Battisti-Alessio (DEI 587) kratko odbijaju ovo posljednje rješenje, jer je areal rasprostranjenosti lika *barga* (koje je kasnije od *barca*) izrazito francuski i ne pojavljuje se u talijanskim srednjovjekovnim dokumentima. Oni se ne osvrću na Skokovo izravno izvođenje iz *barciusius*, i u *bragozzo* vide izvedenicu iz *braga*, i to iz razloga koji proističu iz same označene stvari (a njih smo gore već naveli).

I, na kraju, najnoviji talijanski etimološki rječnik (DELI 162) kratko zaključuje da je etimologija za *bragozzo* još neutvrđena. Nakon te čestite i jedine moguće konstatacije, Manlio Cortelazzo (koji je redigirao slovo 'B') se osvrće na Skokovo »inzistiranje« da u venecijanskoj riječi vidi dalmatizam, i Pratijevom *barcosium* dodaje dragocjeni podatak o jednom splitskom *barcosus* koji se 1224 (!) spominje u Mlecima¹⁰⁵, zaključujući da Skokova argumentacija »nije uvjerljiv«. Cortelazzo odbija i Alessiovo izvođenje iz *braca*, koje je već pobijao A. Prati i, čitajući sada ERHSJ, završava s konstatacijom da se tom Pratijevu mišljenju »najzad priklonio i sâm Skok u svom postumnom etimološkom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika«.

Kako se to Skok »najzad priklonio« Pratijevu mišljenju i da li se uopće priklonio — ne znamo. U članku *bragòc* nema ni spomena o starom dubrovačkom *barciusius*, ali zato čitamo: 1. da je *bragòc* »od mlet. *bragozo* = *bragozo* [sic!]; 2. da ga Battisti [opet sic! jer Skok je poznao Alessiovo mišljenje, a Battisti o tome nije nikada pisao!] izvodi od *braga* < gal. *braca*«; 3. »ali se može izvoditi i od *barca*«. Dakle, tri rješenja, ali nema upravo Skokovoga! Kad tome dodamo ono sa *güc* 1,628—9, veoma smo daleko i od same pomisli da bi taj tekst mogao biti Skokov.

Ovdje nam je zaključiti. Za nas se pitanje podrijetla svih obrađivanih čakavskih riječi, pa ni *bragoca* i *braganje*, strogo uzevši uopće ne postavlja, jer nema nikakve dvojbe da smo ih preuzeli iz mletačkoga: u čakavskom i šire u hrvatskom ili srpskom sustavu te su riječi venecijanizmi. Sasvim je drugo pitanje da li je ven. *bragozzo* za Dalmaciju *Rückwanderer*, tj. da li je to u Mlecima dalmatski elemenat koji je Venecija opet dala Dalmaciji. Ako bismo se upuštali u odabiranje najuvjerljivije hipoteze o etimologiji tog ve-

necijanskog pomorskog termina, bili bismo skloni, na temelju iskustva što ga u etimološkim istraživanjima imamo s ispitivanjima većih leksičkih klasa, i za riječ *bragozzo* i za ostale riječi koje smo u ovom poglavlju analizirali, rješenije tražiti u polaznom obliku *braga*¹⁰⁶. I *brâga*, i *bragîr*, i *brahûr*, a u prvom redu *bragòc* i *bragànja* mogu vrlo lako biti izdanci istog arhisemantizma pod istom formom izraza. Naravno, tu je, po našem mišljenju, bila presudna *braganja*: taj imenici za mrežu (ž. gram. rod i u lat., i u tal., i kod nas!) valjalo je naći, tj. izvesti imenicu m. gramatičkog roda za oznaku broda. A *bragozzo* je, pa potjecao njegov sufiks iz *-usius* ili iz *-oso*, toj funkciji odlično odgovarao. Uostalom, poučan je i u dlaku paralelan primjer nastajanja imenice m. gram. roda *šabakûn* za brod, uz starije *šabaka* ž. gram. roda, koja je označavala i danas označuje mrežu^{106a}. Osnova je *brag-* bila toliko ukorijenjena i toliko rasprostranjena, toliko metaforički iskorištavana, da je teško pomišljati da ne bi predstavljala pol atrakcije za novo izvođenje i za izražavanje novih semantizama.

Naravno, nova istraživanja arhivske građe, nove dijalektalne varijante i potvrde mogu štošta novoga donijeti i još jednom, kako reče Angelico Prati, *scombussolare le nostre congetture etimologiche*. U prvom redu moramo dočekati da Max Pfister objavi sveske svog velikog LEI s etimonima koji počinju sa 'B'¹⁰⁷. Kako je to dosad najšire zasnovani talijanski etimološki rječnik, možemo biti sigurni da ćemo iz njega mnogo novoga saznati o riječima pertinentnim za čakavsku aloglotiju, a možda i koji novi element za rješavanje problema u vezi sa širenjem na istok galskoga *braca*.

48. Sjećam se iz svog djetinjstva kako je jedan moj barba, stari škvaranin, znao reći *Tòkà da timûn ìma više bràndaja*, tj. kormilo se mora moći više i slobodnije okretati. Riječ je u Korčuli živa i danas: brod se može vezati s bràndajon, tj. laško, za razliku od nategnutih vezova. Raspolažemo i s potvrdama iz drugih otočkih govora. U Brusju se kaže *Ne dōj kozî puno brandāja: vēž je konopôn za kāmik oli stablō* (HrvDZb 7, 409). I ČDlex 71—72 navodi *brandōj* za isto mjesto sa (izrazito aproksimativnim) značenjem »sloboda«. Za Dračevicu na Braču, isti rječnik navodi *Čapō je veli brandōj*. Za Komižu imamo izvorni kontekst iz Komiških facendi Joška Božanića (ČR 12, 1984, 194): ...*kako jimoš brandaja izvuj nogu i onda moreš šetat doli*.

Sad više ne može biti sumnje. Šest potvrda sa četiri otoka omogućavaju nam da sa sigurnošću odredimo oblik i vrijednost riječi: čakavsko *bràndāj*, *bràndaja/brandōj*, *brandāja* d a n a s znači mogućnost, slobodu okretanja, kretanja, nepritegnutost i sl., a preneseno »slobodu, prisnost«, poprilično kao tal. *confidenza*¹⁰⁸.

Kad smo bili barem donekle načistu s današnjim značenjem, morali smo se upitati odakle nam ta riječ, jer osnova *brand-* nije naša, a s obzirom na teren gdje se govori, ne možemo pomišljati ni na domaće postanje sufiksa *-aj* < *-alj*¹⁰⁹. Ako je, dakle, riječ tuđa, najprije pomišljamo na preuzimanje iz mletačkoga. U tom talijanskom dijalektu *-agio* (čitati [ajo]), ako pomišljamo na jedno **brandagio*, predstavlja jedinstveni rezultat za knjiž. talijansko *-aglio* (< *-áculum*) i za *-aggio* (< *-aticu*)¹¹⁰, pa nam i to otežava zaključivanje o postanju. Međutim, ni u ven. ni u tal. rječnicima ne nalazimo ni **brandaggio* ni

**brandaglio*, a u ven. oba bi lika glasila **brandagio* ([brandajo]). Jedini nama poznati oblik jest trentinsko *brandàgio* koje dolazi u izričaju *a brandàgio* »a rotta di collo«, što ga nalazimo u rječniku Alda Aneggia (*Dizionario cembrano*, S. Michele all' Adige, 1984, str. 47). Za navedeno talijansko značenje »navrat-nanos« ne možemo reći da je potpuno bez veze s našim, jer i naše može imati znatan afektivni naboj, a kod stilističkih vrijednosti mogući su i najneočekivaniji semantički pomaci. No, zbog njegove usamljenosti, ni tom talijanskom izrazu ne znamo postanja, a talijanski ga etimološki rječnici, koliko mi znamo, ne registriraju.

Međutim, čakavsko *-aj* može biti i dijalektalno realizirano *-alj* kao što i *-alj* može isto tako biti hiperkorektizam u govorima koji ne uprošćuju *-lj-* u *-j-*, pa je i to vrlo nepouzdan pokazatelj kad se traži postanje riječi. Bilo kako bilo, u Boki kotorskoj postoji izraz *brandälje* (f. pl.) za koji V. Lipovac-Radulović¹¹¹ navodi značenje »trake od jake tkanine«. Značenje je donekle kontradiktorno i teško pristaje u primjere koje autorica navodi, a ni za te primjere nismo sigurni da li su uzeti iz živog narodnog govora ili su sastavljeni *ad hoc* za ovu priliku¹¹². Naš informator iz Mula (također Boka kotorska) kaže za *brandalje* da je to »neka vrsta saka od debelih konopa ili danas od najlona koja služi za dizanje na vinč iz broda ili iz mora«. Ono što je zajedničko u ta dva pokušaja definicije jest semantička sastavnica »debeli konop«. Upravo to bokeljsko značenje navelo nas je na traženje proširenosti sličnog izraza s tim semantizmom drugdje po Jadranu. Zasada smo ga našli samo u unutrašnjosti i to u Imotskom, gdje *brändaj* znači jednostavno »konop«. Imočanska nam je potvrda vrlo vrijedna jer pokazuje da je značenje riječi ustvari isto na dvije međusobne udaljene točke: u Boki i u dalmatinskom zaleđu. Budući da znamo da je najčešći semantički put *concreta* → *abstracta*, a ne obratno, to nas navodi na zaključak da su se i otočke vrijednosti »mogućnost (o)kretanja«, »sloboda«, »slobodan prostor« morale kretati tim pravcem, tj. od konkretnoga »konop« prema većoj ili manjoj konkretnoj pritegnutosti tim konopom, a onda prema apstraktnoj »slobodi« itd. Na taj su način, ustalom, nastale i danas apstraktne ili prenesene vrijednosti kontinentalnih riječi: *razuzdan* »preveć slobodan« od *uzda*, *razularen* »raspušten« od *ular*, ili još očiglednije, francuski *à bride abattue* »svom brzinom« doslovce »uz puštenu uzdu«, jer konjanik zaustavlja konja vukući uzdu k sebi, a pušta ga da se slobodno kreće popuštajući mu uzdu (*abattre*). Istim je procesom nastalo *dare corda, lasciare corda a qualcuno* »dati komu slobodu kretanja, akcije«, a *corda* je »konop«. U svim našim otočkim definicijama i kontekstima za *brandaj* moguće je konkretnu ili prenesenu slobodu zamijeniti i objasniti s *konop*, *škota*, *uzda*..., a to govori u prilog zaključivanju da je polazno, konkretno, nepreneseno značenje riječi *brandaj* bilo »konop«. Kad to znamo, nećemo više pomišljati na sufiks *-ag(g)io* < *-aticus*, već na *-aglio* ili *-aglia* < *-alia* (n. pl.; cf. P. Tekavčić, *nav. dj.* § 968), a sa jednim **brandalis*, **brandalia* već smo na sigurnijem terenu, jer je *brandal* kao oznaka za konop i neke pomorske stvari od konopa prošireno, ako ne na istočnom, a ono po zapadnom Sredozemlju. U španj. i u portug. *brandal*, kao pomorski termin, ima veoma različite namjene, ali u svim je slučajevima to »debeli konop«.

O katal., španj., portug. *brandal* ne moramo posebno raspravljati, jer se svi stariji leksikografi slažu da je to riječ sa značenjem »debeli, jaki konop«: a. 1675: *brandales son unos cabos...*; a. 1670—1717: *brandales son unos cabos gruessos...*; a. 1722: *brandales o burdas son unos cabos gruessos...* (Samuel Gili Gaya, *Tesoro lexicográfico* (1492—1726), Madrid, C. S. I. C., 1960, T. I, str. 368). Poznati španjolski *Diccionario de autoridades* 1726—1739 tumači *brandal*: »voz náutica; las dos cuerdas o ramales con que se forma la esclera en los navíos« (*Edición facsimil*, Madrid, Gredos, 1969, str. 670).

Dakle, o pitanju što je riječ *branda(l)* više nema dvojbe. Ostaju dva druga pitanja: kojem posredniku moramo pripisati prenošenje riječi u naše govore, a zatim ono najteže: što je prava etimologija same iberoromanske riječi?

Tražeci odgovor na dva postavljena pitanja moramo priznati da bi rješenje drugoga uvelike pridonijelo meritornom odgovoru na prvo. Ali — o etimologiji iberoromanskog *brandal* znamo relativno malo. Značajno je da jedna od najvećih monografija posvećenih mediteranskim pomorskim riječima, Vidoseva *Storia delle parole marinaresche...* tu riječ ili neki njezin talijanski refleks uopće ne spominje. Veliki španjolski etimološki rječnik J. Corominasa (DCELC 1, 508) iznosi samo pretpostavljanje da je španj. *brandal* preuzeto iz katalanskoga *brandal* istog značenja, što nam kaže da je istočna Iberoromanija bila iradijacijski centar za riječ, a to je već za nas mnogo. Glede etimologije, Corominas misli da potječe iz *brandar* »balancearse« (=njihati se). H. i R. Kahane i A. Tietze u poznatom djelu *The Lingua Franca in the Levant* § 78 skloni su prenijeti izvorište riječi na istok, u grčki jezik, ali, premda je to bliže nama, moramo odmah ustvrditi da naše *branda(l)* nikako nije moglo biti preuzeto iz grčkoga. Naime, nakon decidirane izjave da postanje riječi nije jasno (»The origin of the word is not clear«, str. 95), autori iznose mišljenje da se taj pomorski termin sreće po Sredozemlju i u oblastima sjevernog moreplovstva. U Mediteranu, po njima, postoje dvije glavne varijante: (a) središnje i istočno Sredozemlje pozna tal. *bardone* »sartija«, odakle je preuzeto tursko *bradone* »jaki konop«, te u sjevernim jezicima nizoz. *pardoens*, dansko *bardoner*, šved. *barduner*, njem. *pardunen* itd., dok (b) na zapadnom Mediteranu kat., španj. i portug. poznaju *brandal*. To se izjednačavanje tobožnjih »dviiju varijanti« i njihovo podvođenje pod istu etimologiju temelji ustvari na starom mišljenju što su ga još početkom našeg stoljeća iznijeli A. S. Falk i A. Torp u svojem *Norwegisch-dänisches etym. Wörterbuch*, 1, 50. Za samu etimologiju tobožnjeg varijantnog para *bardone/brandal* Kahaneovi i Tietze se domišljaju da bi je valjalo tražiti u kl. grč. *parátonos*, što znači poprilično »sartija«, ili u paralelnoj formaciji *prótonos*, gotovo istog značenja.

Što reći o tim etimološkim nagađanjima? Ni podvođenje pod isti etimon tal. *bardone* i iberorom. *brandal* nimalo nas ne uvjerava, a još nam je manje uvjerljivo — iz isključivo fonetskih razloga — povezivanje bilo jedne bilo druge riječi s grčkim *parátonos/prótonos*. To tim više što svi talijanski etimološki rječnici o tome mudro šute, dok španjolski na vezu *brandal/bardone* uopće ne pomišljaju. Naše *brandaj*, i to u pravom značenju (»konop«) nedvojbeno nam je došlo iz istočnog iberoromanskog, tj. iz katalanskog, što

nije ni malo čudno kad je po srijedi pomorski termin i kad se zna za veze naše obale s tim dijelom Pirinejskog poluotoka. Prenesena su značenja zacijelo nastala na našem tlu, jer takve upotrebe na zapadu Sredozemlja nisu zaobilježene. Što se tiče etimologije samog katalanskog termina, u to nećemo podrobnije ulaziti, ali moramo naglasiti da je u prihvaćanju i učvršćivanju tuđice u našoj sredini presudnu ulogu odigralo postojanje riječi *brànda* »sklopivi krevet«, »viseća mornarska ležaljka«, koja je još uvijek živa na našoj obali, a rasprostranjena je i po čitavom istočnom Sredozemlju (novogrč. *mprànta*, turski *buranda*, Egipat, arapski *beranda*). I mi smo je preuzeli iz mletačkoga *branda* »letto pensile delle navi« (Boerio 97). *Brànda*¹¹³ (ili drugdje kod nas *rànač*) je danas oznaka za »sklopivi prijenosan krevet, sastavljen od dvije uzdužne letve koje počivaju na nogarima (kozama), a između njih su razapete jake trake ili čvrsto platno«. Nekad se tako zvao svaki viseći mornarski krevet spleten od užadi i obješen na dva klinca koji su učvršćeni na stijenama broda. Bilo da je riječ o brandi na nogarima ili onoj od mreže na konopima, očito je da je opravdana naknadna veza sa *branda(lj)* »konop«. To se najbolje vidi u bokeljskim definicijama. Ona iz Mula tumači *brandalje* kao »saku« (=vreću) za dizanje tereta iz broda, a ta saka je ustvari ista mreža od koje je učinjena mornarska visaljka. Definicija V. Lipovac-Radulović govori o »trakama od jake tkanine«, a na sklopivom prijenosnom krevetu uzdužne su letve (strane) spojene s jakim trakama. I u jednom i u drugom slučaju, *branda* ili dio *brande* mogli su sa svojim izrazom djelotvorno opravdati postojanje i čuvanje oznake *branda(lj)*.

Što se tiče etimologije tal. i ven. *branda* (koja se u Italiji uspjela zadržati za razliku od zapadnog Sredozemlja, gdje je prevladala riječ iz Novog svijeta: španj. *hamaca*, franc. *hamac* iz karipskog *hamaca*), a nju se izvodi iz *brandire*¹¹⁴ »njihati (se), ljuljati (se)«, jer se brodska visaljka neprestano njiše, pa to daje, na posredan način, pravo J. Corominasu koji je, kao što smo gore vidjeli, za španj. i katalansko *brandal* predložio etimologiju *brandar* »njihati, ljuljati«.

Tako nam je bokeljsko i imočansko *branda(lj)* omogućilo da zaobilaznim putem razjasnimo prenesene upotrebe čakavskoga *bràndaj/brandôj*.

49. Ilustrativan primjer dugog tapkanja na mjestu i neodlučnosti u utvrđivanju etimologije, a zatim njezinog postupnog razjašnjavanja donose nam brojni oblici i dosad nezabilježene varijante veoma čestog i uglavnom čakavskog skupa apelativa kojima se za tipičnog predstavnika može uzeti otočko *lumblija*. Taj lik u ARj 6,217 Pero Budmani prenosi sa definicijom iz *Slovinca* 1881,418 »pogača od muke, varenike, šafrana, darčina, što se mijesi o Svijem svetima«. Što se tiče semantizma »pogača, kolač«, on odgovara svim našim današnjim oblicima i varijantama. Sasvim je drugačije s pitanjem postanja, jer je ono dugo traženo i doživjelo je nekoliko uzastopnih mijenjanja. Ako zanemarimo Daničićevo tumačenje za *boblija* (ARj 1,464), koje on na njemu tipičan način (upućujući na *bubla* 1,700) izvodi od korijena od kojega je »bubanj, bubati«, pa čak i turcizam bubreg (!), i, ako znamo da se krčko *iblija*^{114a} nije našlo u građi Rječnika, prvi koji pokušava dati objašnjenje o postanju riječi je Pero Budmani sa likom *lumblija* iz *Slovinca*^{114b}. On

drži da je *lumblija* »pokvareno od tal. *l'oblia*«. Našavši se pred likovima *oblja* (ARj 8, 397)¹¹⁵, i *oblja* (8, 405), Tomo Maretić, koji nastavlja Budmaniev rad, primjećuje da riječi *l'oblia* nema u talijanskom književnom jeziku, »ali će biti u kojem narječju«. I Vladimir Mažuranić (*Prinosi* 422, 616, 776) oklijevajući prihvaća postanje od tal. *l'oblia*, a s. v. *lumblija* neočekivano dodaje »*oblia* = offerta; dar, poklon«, što je doista točno z n a č e n j e etimona, koji sâm nije točan! I, na kraju, obrađujući vrbničku varijantu *ublija* iz notarske knjige I. Stašića iz g. 1642, obrađivači ARj (19, 98) upućuju u 1967. godini opet na staro tumačenje, kao da u međuvremenu Skok o tome nije ništa napisao!

O etimologiji našeg *lumblija*, *ublija* i var. Skok je 1934. pisao u dva navrata u *Zeitsch. f. rom. Phil.* 54, 455 i 473. Na oba mjesta nema nikakova dvoumljenja o postanju: riječ potječe iz lat. *oblata*, što je part. perf. od *offerre*. Dakle, ono što je prineseno kao žrtva. Još u ranoromanskoj fazi ž. r. tog participa poimeničen je za oznaku kruha ili pogače namijenjene misi. Skok podvodi naše oblike pod REW 6012 gdje je Meyer-Lübke pod *oblata* »Hostie«, »Gebäck« svrstao lombardijsko *obyá*, piemontsko *übyá*, engadinsko *iblada*, starofranc. *oublée*, franc. *oublie* i provansalsko *oblada*. Na prvom mjestu inzistira na sraštenom romanskom članu u *lumblija* kao u *lovrata* (< *aurata*), *loštrac*, *loštrin* (< *auster*), a dvadesetak stranica dalje iznosi još podrobnije tumačenje, ukazuje na neetimološko *m* kao u *dumbok*, ali se u prvom redu zaustavlja na zamjeni »kolektivnog sufiksa *-ata* sa grčkim *-ia*« i zaključuje: »međusobno različiti srpsko-hrvatski likovi ne mogu se nikako objasniti iz *oblata* osim uz zamjenu sufiksa«. U ERHSJ 2, 537 Skokov se stav donekle mijenja. Natuknica je dubrovačko *oblānta* »beskvasni kruh za službe božje latinske, pak je i stara dubrovačka slatkarija koja se umakala u vino (L. Zore)«, koje Skok drži za dalmatski leksički ostatak. U istom se članku objašnjava i postanje likova *oblja*, *oblja*, *ublija* i *lumblija*, samo se sada više ne govori o grčkom sufiksu *-ia* već o križanju s lat. *hostia*. To bi bio ukratko tok gledanja na postanak likova *lumblija* i *oblanta*.

Prije nego pokušamo iznijeti svoje tumačenje postanja, pogledajmo današnje stanje i sačuvanost tih likova i navedimo neke dosad nepotvrđene varijante. Za naše vrijeme Houtzagers (*nav. dj.* str. 309) bilježi u Orlecu *oblja* »kind of cake traditionally eaten at All Saints«; mi za Smokvicu na Korčuli imamo *lumblja* »slatki kruh što se peče o nekim blagdanima«; N. Bezić-Božanić (ČR 13, 2, 1985, 34) potvrđuje za Komižu *lumlija* »vrsta kolača s mendulama i suhim groždem«. I, na kraju, u Murteru nalazimo *bublija* »uskršnja pogača, sirnica«.

Što se može zaključiti iz svih tih potvrda? Ako uzmemo u razmatranje sve što je rečeno prije Skoka i ono što nalazimo u dvjema »fazama« njegovih tumačenja (*Zeitsch. f. rom. Phil.* i ERHSJ), lako ćemo doći do zaključka da se tip *lumblija* i tip *oblanta* ne mogu tumačiti na isti način. Prvi, od najstarijih potvrda do danas, ima vrijednost »pogača, kolač, slatko« koja je, doduše, povezana uz vjerske običaje, dok je drugi uvijek imao izrazito liturgijsku namjenu koju je i sačuvao. To se najbolje vidi kod uvijek pouzdanog Dragutina Parčića koji hrv. *oblanta* tumači sa »ostia«, a *oblja* sa »pane che si offre in suffraggio de' difunti« (*Rječnik hrvatsko-talijanski*, 3. izd., 1901,

529 i 530). Sažimljući, možemo reći da je *lumblija* riječ pučkog razvoja, dok je *oblanta* jedva modificirana (umetnuto *-n-*) liturgijska, a to će reći riječ učena postanja. Najrječitije o tome govori srašteni romanski član *l-* koji u učenim elementima ne možemo sresti. Vidi se to i iz najstarijih vrijednosti na čitavom našem prostoru. Još a. 1513 u Zagrebu je zabilježeno *unum ferrum pro pistandis oblatis vel hostiis* (*LexLatMAIug* 772), što nije ništa drugo do li Stullijev *oblantar* ili *oblantarić* kod Luke Zore (ARj 8, 385), tj. »sprava« u kojoj se peku *oblante*«, a *oblante* su samo i uvijek *hostije*. Svi konteksti, u kojima nalazimo ta dva leksička tipa, potvrđuju nam taj zaključak: *lumblija* je pučka, a *oblanta* učena riječ. Prva je upravo zbog toga znatno modificirana i pokazuje velik broj varijanata, a druga je na svim međusobno udaljenim točkama ostala po formi blizu svom ishodištu i varijanata nema¹¹⁶. Skok u svom članku *oblanta* izričito tvrdi da je to dalmato-romanski ostatak, što je u ovakovu obliku, po našem mišljenju, potpuno neizvjesno, jer sačuvanost skupine *-bl-* i neozvučeno *-t-*, kao što smo vidjeli, možemo dugovati učenom, tj. liturgijskom posredstvu. Naprotiv, za *ublija*, *lumblija*, *oblja* i dr. u ERHSJ jednoznačne naznake o postanju *nema*, pa ne možemo znati da li Skok i tu riječ drži za dalmatizam, jer je na tom mjestu tekst neuredno redigiran. Ondje čitamo: »Prema *hostia* (v.) lat. dočetak *-ata* bio je zamijenjen sa *-ia*«. ¹¹⁷ Dakle, više *nema* govora o grčkom sufiksu na kojem se temelje etimološka tumačenja u *Zeitsch. f. r. Phil.*

Prema svemu tome, ostaje nam da jednoznačno odredimo na koji je način liturgijsko lat. *oblata* (> *oblanta*) postalo u čakavskim govorima *oblja*, *lumblija*, *bumblija*.

Ne može biti nikakve dvojbe da je kod nas riječ tuđa. U prilog tome govori neobično veliki broj varijanata i neočekivano variranje osnovnog vokala koje ide čak do *iblija* (R. Strohal *Znžo* 16, 291 i *Prinosi* 422)¹¹⁸. Jednako smo tako uvjereni da postanje valja tražiti u već navedenom lat. *oblata*, samo ne znamo kako objasniti sufiks *-ija* i da li je do tog sufiksa došlo na našem terenu ili je cijela riječ (leksem+morfem) možda preuzeta iz nekog stranog izvora. Za raniju Skokovu tvrdnju da je riječ o grčkom sufiksu *-ia* (*ZfrPh* 54, 473) nema čvršće podloge, a protiv mlađeg tumačenja, tj. pomoću križanja sa *hostia* (2, 537) govori u prvom redu akcenat čakavskih refleksa, a i inkompatibilnost semantizma.

Da bismo došli do odgovora na to pitanje, moramo po dobrom starom preceptu »raskrčiti« teren oko nas i vidjeti što je s refleksima od lat. *oblata* u onim govorima za koje se može pretpostaviti da su izvor čakavskom preuzimanju.

Talijanski teritorij kao i naš pokazuje znatan broj varijanti, pa čak i južni dijalekti imaju i *-bl-* i *(-)/l-*, tj. ove reflekske: *lata* »panino piatto«, *latedda* »piccolo panino piatto«, ali i *abledda* »panino d'orzo«¹¹⁹. Dakle, naše *lumblija* nije posuđenica iz južnotalijanskih govora, a isto je tako očito da nije posuđeno ni iz starotal. *obiata*, koje, uostalom, znači s a m o »hostia«. Svi su naši refleksi sačuvali *-l-*, bilo u grupi *-mbl-* ili *-bl-*, pa zbog zbog toga ne možemo pomišljati na sjevernotal. posredstvo. Za izvor našim likovima *oblja* i dr. moramo tražiti jezične sustave koji udovoljavaju ovim dvoma zahtjevima:

1. čuvanje skupine *-bl-*
2. gubljenje intervokalnog *-t-* iz *-ata*,

jer upravo nam je čuvanje tog *-t-* i čitavog sufiksa u *oblanta* ukazalo na učeni put posuđivanja. U tome je osnovna poteškoća našeg *lumblija*, jer sve ostalo, tj. početno *l-*, koje je shvaćeno kao srašteni član, i neetimološki nazal, koji je veoma čest u posuđenicama (*komendija*, *kumbura*...) i u izvorno našim riječima (*dumbok*), ne predstavlja problem.

Čuvanje skupine *-bl-* (1.), a gubljenje *-t-* iz sufiksa *-ata* (2.) karakterizira sjevernogaloromanske sustave. U francuskom su još od 11. stoljeća potvrđeni oblici *oblee*, *obleie*, *oublee*, i to kao oznaka za sitno pecivo. Iz tih je oblika srednjefranc. i novofranc. *oublie* (od 14. st.) »gebäck« (Wartburg FEW 7, 266—268)¹²⁰. Iz francuskoga se riječ širi u španjolski kao *oblea*, u portug. kao *obrea*, i u katalanski kao *oblia* (REW 6012). Put iz francuskoga u iberoromanske jezike je očit i jasan, ali između ovih posljednjih, i to u prvom redu iz katalanskoga, i naše obale lako je zamisliv, ali i nepotvrđen, jer nam nedostaje bliži, tj. onaj najčešći apeninski posrednik. No, to ga nikako, kao ni u slučaju *brandaj* (v. gore 48.), a priori ne isključuje. Kad je sreo cresko *oblja*, koje mu je potvrdio D. Parčić sa značenjem »specie di pane«, G. Alessio je odmah pomislio na posuđivanje iz starofrancuskoga *oublee* (*Lexicon etymologicum*, 284) i ne postavljajući pitanje o putu kojim je riječ mogla doći na sjeverni Jadran. Bilo kako bilo, dok taj put ne utvrdimo ili barem dok ne doznamo nije li *oblja* mogla biti naziv za mornarski dvopek ili nešto slično, naše zaključivanje da taj oblik ima polaznu točku u starom ili srednjem francuskom i da je riječ k nama došla sredozemnim putem iz iberoromanskoga ostaje na razini samo donekle plauzibilnih pretpostavljanja.

Preostaje nam da ustanovimo pod utjecajem kojih likova ili uz kakva su križanja nastale naše varijante. One su trojake:

1. likovi s vokalskim početkom (*o-*, *u-*, *i-*)
2. likovi sa sraštenim rom. članom (*l-*)
3. likovi sa *b-*.

1. likovi s vokalskim početkom nešto su manje rasprostranjeni nego oni sa sraštenim romanskim članom (2). Lik *oblja* javlja se i kao *oblja*, ali oko čitanja izvornog oblika ne vlada jednodušnost. U *Monumenta Croatica* 135 javlja se u množini *oble*, što Maretić odbija (kao i svako pomišljanje na *obao*) i čita *oblje* (ARJ 8, 405) uz pripomenu »jer onda ne bi riječ glasila još *umblija* i *lumblija*«. Međutim, za nas je danas jasno da je forma izraza *obao* ipak djelovala na taj lik, a to se vidi iz deminutiva *oblica*, koji uz *oblje* (?) Kurelec potvrđuje za Krk (*Vlaške riječi u jeziku našem*, Rad 20, 93—197)¹²¹. Neposredni poticaj za preobrazbu *iblja* (R. Strohal *Znžo* 16, 291) nismo kadri razjasniti¹²².

2. likovi s početnim *l-*, koje je očito srašteni romanski član, nisu rijetki u čakavskoj aloglotiji (*lumbřela* »kišobran« i riba *Umbrina cirrosa*, *lašūn* »tesla«...). Dolazi i do obratne pojave, to jest da se etimološko početno *l-* odbacuje, jer se uzima da je član (*uligna*, *oliganj* < *lorigine*).

3. Svakako su najzanimljiviji likovi sa *b-*, jer kod njih je došlo do kontaminacije i do hibridizacije. Općeslavensko se *bub-*, koje imamo u riječima

bubulj, *bubla* i označuje »ono što je napuhnuto, što naliči na nešto okruglo« (Skok 1, 224), a u prvom redu u semantički bliskom *publica* »kruščić, hljepčić, žemlja«¹²⁵, križa sa *ublija* i tako dobijamo murtersko *bublija* »uskršnja pogača«. Tako na samom Murteru imamo *būbla* »grudva«, *būbica* »kruščić« (isto je i u Šibeniku)¹²⁴ i *bublja* »pogača«. Čini se da su i Moliški Hrvati sačuvali i izraz i riječ, jer u Kruču (Acquaviva Collecroce) *būmblice* (f. pl.) označuju one sitne darove (kolačiće, jabuke, kruške, suhe smokve...) što ih djeca dobijaju obilazeći kuće na dan Svih Svetih.

50. U Žrnovu na Korčuli još je u uporabi riječ *briške* (f. pl.) kao oznaka za smrvljene sjemenke od maslina što se daju za hranu svinjama (gudinima). Valja zapaziti da genitiv može biti *brišaka* i *bričaka*. Riječ ne bilježe ni ARj ni Skok, premda Parčić u svom hrvatsko-talijanskom rječniku (str. 45) potvrđuje *bričke*, *bričaka* upućujući na komine, a ta se množina tumači kao »pastone di olive« (347). I ne samo to. Još je 1892, Luko Zore u *Paljetkovanju* (*Rad* 108, 215) ustvrdio za *briške* da se »tako na Korčuli zovu komine«, a još ranije varijantu *bričke* za Trpanj navodi M. Milas: »...komine, biva drop što ostane kad se samelju masline i iscijedi ulje« (*Rad* 103, 71). *Briške* potvrđuje za Pelješac N. Z. Bjelovučić¹²⁵, a za Lumbardu na Korčuli Marcel Kušar¹²⁶. Dakle, riječ je dobro potvrđena i, dok možemo shvatiti da je 1880. nije bilo u Daničićevoj građi za ARj, neobično nam je što je, unatoč Zorinim i Kušarovim potvrdama, ne nalazimo kod Skoka.¹²⁷ Taj i drugi slučajevi ne-registriranja nekih vrlo dobro poznatih riječi u ARj sve više ističu potrebu dopuna za taj rječnik, na kojima se već više od dva desetljeća radi. Te su dopune navlastito nužne za prve knjige ARj koje su uređivali Daničić i Valjavec. Zasreću raspoložemo suvremeno koncipiranim i bogatim *Rečnikom srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, što ga od 1959. izdaje Srpska akademija nauka i dosad je objavljeno dvanaest knjiga (do *mozurica*), a ekscerpirana građa u njemu neprestano raste. Napomenimo nuzgred i to da su etimološke naznake i u tom rječniku dosta neujednačene, pa su turcizmi i uopće orijentalizmi znatno temeljitije objašnjeni nego stariji dalmatizmi i romanizmi, a oni nas ovdje u prvom redu zaokupljaju.

Za naše otočke *briške/bričke* moramo dakle utvrditi bližu i dalju etimologiju, tj. ustanoviti da li je riječ kod nas posuđenica, a ako jest, utvrditi jezik davalac i etimologiju njegove odgovarajuće riječi. Nemamo konkretnije osnove za tvrdnju da bi *briške* bila riječ iz slavenskog fonda, a njezina izrazito primorska distribucija upućuje nas na romansko ishodište. Međutim, u mletačkom (*sensu lato*) nemamo semantički pertinentnih podudaranja koja bi nam govorila u prilog preuzimanja iz tog izvora. Ne pomažu nam ni Moliški Hrvati, kod kojih ponekad nalazimo potvrde koje nam govore o starosti posuđenice u našem sustavu. Naime, ako kod njih ustanovimo semantičko i fonetsko podudaranje s nekim našim aloglotomom, a toga nema u abrućeškim i moliškim tal. govorima, možemo biti sigurni da je naša posuđenica starija od vremena njihova doseljenja »s one bande« mora u današnju postojbinu. Tako smo mogli pomisliti da smo takvu potvrdu našli u njihovoj riječi *riške* koja je plurale tantum ženskoga roda kao i naše *briške*. Ni semantizam

odveć ne odudara: tako se u Kruču zovu oni ostaci i komadići što padaju uokolo kad se tare lan. Međutim, ta riječ ne predstavlja nikakav argumenat, jer nije isto što i *briške*, već abruceške oblike *rišchë*, *rišchjë*, *arišchë* koje znače »klas«, »osje«, ali i »residuo legnoso della canapa« (E. Giammarco, DAM 1761).

Preostaje nam mogućnost da je leksem predmletački, tj. dalmatski ili da je od nekog aloglotskog, pa možda i venecijanskog termina nastao kod nas. Kad kažemo nastao, mislimo na našu tvorbu i posebni, naš semantizam. Kako ne znamo za romansku osnovu iz koje je moglo nastati *brič-/briš-* s ovim ili približnim značenjem, okrećemo se govorima na Apeninskom poluotoku. Tamo, u starijoj fazi nalazimo *bricia* »mrvica« i *briciare* »razmrviti«, »far in bricie«¹²⁸ i *brisare* »smrviti, polomiti« potvrđeno a. 1360 u rimskoj Kuriji¹²⁹, dok od mletačkih repertoara samo jedan potvrđuje *brisca* u značenju »mrvica«¹³⁰. Ništa se ni s fonetske ni sa semantičke strane ne protivi da u toj osnovi vidimo etimologiju za naše *briška*. -ka može biti i hrv. formans, a variranje *čk/šk* je opet česta naša pojava (*mačka/maška*, (*)*Lučka/Lúška* »žena iz (Vele) Luke«.

Utvrđivanje »dalje« etimologije, tj. podrijetla talijanskog i mletačkog oblika stvar je talijanske etimologije. No, kako tal. etimolozi još nisu jednostupni u određivanju postanja tal. *bricia*, *briciare* i Emil. *brisa*, možemo pogledati ne bi li naš refleks tal. riječi sa svojim točno određenim posebnim (specijaliziranim) semantizmom mogao u bilo čemu poduprijeti iznesene pretpostavke, a to nas može dovesti i do preispitivanja nekih etimoloških rješenja što ih je Skok dao za formalno slične riječi, koje sadrže neke od semova što ih nalazimo u *bričke/briške*.

Ako pogledamo talijanske etimološke rječnike, a Talijani imaju više priručnih¹³¹ etimoloških rječnika nego drugi romanski narodi (DEI, VEI, DELI, Migliorini-Duro, Devoto, Olivieri, pa brojni Rohlfsovi rječnici) ustanovit ćemo da svi oni za *bricia*, *briciare*, s više ili manje odlučnosti, drže da potječu iz keltskoga (staroirsko *brissim* »lomim«), jednako kao i galoromansko *briser*¹³², a svi francuski i talijanski likovi pretpostavljaju jedno **brisiare*. Vulg. lat. *brisare* potvrđeno je u 7. ili 8. st. u jednoj sholiji uz Persija. No, (zasad) najpotpuniji tal. etimološki rječnik DEI 999 odbacuje to rješenje, jer se *brisare* u sholiji tumači sa »esprimere uvam« (gnječiti grožđe) i dovodi u vezu s latinskim *brisa* »komine, drop«, a ta je riječ potvrđena samo kod Kolumele, pa je, po mišljenju autora DEI, iberski relik. M. Cortelazzo (DELI 166), kao i G. Devoto (*Avviamento* 54), ističe vjerojatno keltsko podrijetlo ali istodobno i upozorava na rezerve iz DEI.

Kod takva stanja u romanskoj etimologiji, pogledajmo može li naša riječ iole pomoći u rasvjetljavanju tog problema.

Kad najautoritativniji romanski etimološki rječnik, Meyer-Lübkeov REW, ispituje podrijetlo gl. *brisare* i njegovih odvjeta u zap. Romaniji, njegov autor odbija kasnolat. *brisare* zbog značenja »comprimere uvas« koje *passt begrifflich nicht* (REW 1310). Međutim, to je upravo značenje našega *briške* (v. gore Parčić 45), a ne bilo kakvo prelamanje ili lomljenje.¹³³ No, to nije sve. Kod Della Belle i kod Stullija nalazimo još jedan izraz za »komine«: *breče*, isto tako u pluralu ž. r. Daničić ga navodi u ARj 1, 621 uz definiciju »vinacea,

drop, dropina« i upućuje na *brače* »s kojima su istog postanja«. Tu (ARj 1, 574) doznajemo da su *brače* isto tako »vinova komina, vinacea«, da je to uzeto iz Vukova rječnika i da je oblik bokeljski. Po Daničiću, »postanjem će biti od srednje lat. *brace, bracium, hordeum aqua maceratum ex quo fit cervesia*«, dakle, ječam iz kojega se vari pivo, što znači da je riječ istog postanja kao franc. *brai, brasser, brasserie* = »ječmena krupa, variti pivo, pivovara/pivara«. Prema tome, još jedna galska riječ, jer je još od Plinija poznato da je *brace* u Galiji bila posebna vrsta žita *quod illic bracem vocant apud nos scandalam*¹³⁴. U našim je srednjovjekovnim raspravama to latinizirano u *bracium, brasium, brascium, brazza, brazium* i pojavljuje se samo u sjevernijim slovenskim izvorima (*LexLatMAIug* 131). Skok u članku *brače* (1, 195) postavlja između *brače* i *breče* znak jednakosti (=), naglašava da »nije jasan odnos tih dvaju oblika«, ali ne daje etimologijskog tumačenja, zadovoljavajući se uspoređivanjem s galskim *brace*, ruskim *braga* »Malzbier«¹³⁵ prema latinskom *fraces* »Ölkuchen«. Sve u svemu, *brače/breče* je dosada ostalo bez jednoznačnog odgovora, pa razumijemo Skokovu (ili priređivačevu) neodređenost¹³⁶, jer se i Meyer-Lübke (REW 1253) pitao: »Kojim je putem i u koje vrijeme preuzeto srp.-hrv. *brače*, ne može se reći«. Zato ćemo i mi te naše likove ostaviti bez odgovora i nećemo ih dovoditi u vezu sa *briške*.

Međutim, još i danas postoji u Istri jedan leksički elemenat koji moramo i zbog razloga forme i zbog semičkih sastavnica sadržaja dovesti u vezu s našim *briške*. To je naziv za smrvljeni ugalj koji J. Ribarić (*SrpDZb* 9, 133) opisuje doslovce ovako: »tanki, posve r a z d r o b l j e n i drveni ugalj slabije kvalitete«. Kao i kod drugih tuđica, Ribarić i ovdje nastoji dati i postanje riječi, pa uz upitnik pomišlja na tal. *frasca* »grančica«, navodeći »u Liburniji *prašće* = suho granje«. Tu oprezno iznesenu etimološku sugestiju Skok prihvaća u članku *praska* (3, 24), u kojem je nagomilano toliko mogućih i nemogućih, potrebnih i nepotrebnih veza, da se u njemu teško snaći¹³⁷. Između ostaloga čitamo: »Ovamo ne ide *frašt* (Slavonija 18. v.) »kelj, verza, brassica oleracea bulleta« koje je možda od *brassica*, ali možda ide *braška* f (Vodice, Istra) . . .«. Po našem mišljenju, ni početno *br-* ni izostanak zbirnog oblika srednjega roda ne dopuštaju nam izvođenje iz tal. *frasca* koje je dalo istarsko *prašće, frašće*. Iz takvog *f-* nemamo potvrde za *b-*, a za samo *braška* (uvijek u jednini ili množini, ali nikad u coll.!) nemamo niti jednom (i ponovnim obilaskom terena nismo je našli!) potvrde za značenje »suho granje«, »kiće« ili sl. Zbog svega toga držimo da je istarska posuđenica *braška* vrlo stara, da u njoj imamo prijelaz *i > a* kao u *missa > maša*, tako da na sjeveru čakavskog teritorija nalazimo *braška*, a na jugu *briška*. Može se pomišljati i na sjevernotalijansko *brasco* »kovačka troska, zgura« (< germ. *brasa* »žerava« REW 1276)¹³⁸. Bilo da se priklonimo prvom ili drugom rješenju, *braška* se nikako ne može ni zbog fonetskih, a pogotovu semantičkih razloga etimološki izvoditi iz jednog nepotvrđenog **virasca od virescere* »zeleniti«, »zele- njeti se«.

51. Daleko smo od jednodušnosti ili slaganja među etimolozima kad je riječ o tumačenju postanja jedne od starijih oznaka za »pamuk«, a među refleksima nalazi se i naše *bùmbāk* (Korčula: *bumbāk, -āka*, Hvar: *bumbōk, -bōkă*,

Cres: *bambūk*, *-bukā*, Božava: *bumbāk* itd.).¹³⁹ I sâm Meyer-Lübke uspostavlja u svom za romaniste još uvijek temeljnom rječniku dva članka: *bambax*, *-ace* (REW 923) i *bombyx* (griech.), 2. **bombax* (REW 1202)¹⁴⁰. Budući da je teško odrediti jezik, tj. put kojim je ta orijentalna riječ¹⁴¹ došla na zapad, i da je isto tako teško odrediti kojem sloju ili izvoru pripada koji refleks, te da se dva etimona — oznaka za pamuk i oznaka za svilenu bubu — često križaju, nailazimo gotovo posvuda na konstatacije da su nužna dalja istraživanja koja će unijeti više svjetla u pitanje odnosa između tipova¹⁴². Zato nas ne smije ni čuditi što i u Skokovu članku *bùmbāk* (1, 235) postoje tri odijeljena odlomka. Samo, ne možemo se složiti, i to u prvom redu zbog jasnoće i preglednosti, s time da se u prvom odlomku tumače *bumbak* (i var.) i *pamuk*, a u drugom je opet *bumbak* razjašnjen i sa srednjelat. *bombax* i sa grčkim *bómbyx*, čemu se kronološki razlozi očigledno suprotstavljaju. O trećem odlomku govorit ćemo niže u vezi s pelješkim refleksom *bùbanak*.

Ostavlajući po strani odnos *bombax* — *bombyx* i okrećući se našim likovima, ne možemo prihvatiti tvrdnju da je *-k* u *bumbak* sigurno dalmatskog podrijetla, jer naš lik može isto tako (a po našem mišljenju prije će biti da je tako) potjecati iz grčkoga *bambáki* (dem. od *bámbax*, *-akos*)¹⁴³. Naravno, ako je to u čakavskom grčki elemenat, onda je on za nas dalmatizam, jer smo grčke elemente, kako smo to u više navrata pokazali¹⁴⁴, primili gotovo isključivo posredstvom dalmatinskih Romana, a kako smo gore istaknuli, grč. *bómbyx* »svilena čahura« (Skok 1, 235, odlomak II) uopće ne može doći u obzir. Naprotiv, *bumbažina*, *bumbažin*, kako se vidi po kvaliteti i mjestu akcenta, te po *-ž*, a ne *-č*, kako bismo očekivali prema *bumbak*, preuzeli smo nedvojbeno iz venecijanskoga *bombasína* (Boerio 89), a ne iz tal. *bombagina*.

Treći je Skokov odlomak u istom članku posvećen postanju naziva za kukca: *buba* (sc. svilena). Tu čitamo: »buba je nastala na taj način što je izbačen novogrčki dočetak *-ak*, u *bambaki*... Da je to tumačenje ispravno, dokazuje *bubanak* (Potomje, Pelješac)«. To nikako ne stoji. Na Pelješcu se (osobno sam obaviješten za Janjinu) *bubanak* ne osjeća kao izvedenica, i to je ondje jednostavno olakšavanje teške skupine *-mb-*, a kad to i ne bi bilo tako, *buba* nije leksem dalmatinske distribucije i — *last but not least* — opet kronološki razlozi ne dopuštaju da se uzme u obzir denazalizacija u novogrč. *bamb-*.

I, na kraju, spomenimo da se u narodnoj upotrebi na Ižu sreće jedan naziv koji se u narodu povezuje sa *bumbak*. To su *bumbarine* »pamučasti oblaci na Velebitu koji naviještaju lijepo vrijeme«. Tako nam taj izraz tumači R. Jelić u *Adriatica maritima* 4, 171, a možemo ga usporediti sa *bumbara*, koje R. Vidović PRj 90, preuzima od Mirka Deanovića za Sali^{144a}.

52. Neobično je velik broj leksičkih elemenata koji su se u zapadnim romanjskim jezicima razvili iz lat. *bullā* »mjehurić«. Taj se broj znatno povećava preuzimanjima u neromanskim evropskim jezicima, pa tako i u našem standardnom jeziku, a posebno u čakavskim govorima. Standardnom *bilten* odgovara čakavsko *buletin*, samo što je prvi preuzet iz francuskoga, a drugi je talijanizam. Naprotiv, *biljet* ili *biljēt* je za nas talijanizam (ili točnije venecijanizam), ali za Talijane je galicizam. *Bûl* »poštanska marka«, *bulin* ili hi-

pokor. *bùle* »cilj kod boćanja«, *bolūn/bulūn* »gvozdeni zavoranj«, *bùleta* »dozvola« i dr. naši su venecijanizmi veoma jasne etimologije, a u jeziku iz kojega smo ih preuzeli mogu biti domaće riječi ili pak posuđenice (uglavnom iz francuskoga). Ipak, morat ćemo ukazati i na neke posebitosti u toj brojnoj obitelji tuđica zato što svi naši likovi sa *bul-* ne moraju njoj pripadati i zato što je nekima od njih u našim rječnicima nedovoljno ili krivo naznačeno značenje, pa i podrijetlo, dok neki nisu ni zabilježeni.

Počnimo sa *bulin*. To je, reklo bi se, opća primorska oznaka za najmanju balotu ili cilj kod igre na boće ili balote. Već prema dijalektima i lokalnom izgovoru akcentat donekle varira: *bulin* u Orlecu (Houtzagers 218), u Bakarcu (Turina-Sepić 25), u Brusju (Dulčić, *HrvDZb* 7, 414), *bulin* u Korčuli (V. Vinja, *Zbornik radova Fil. fak. Zagreb* 3, 1955, 141 i d.), *bùlin* (Dubrovnik). Da se nije našla u Marina Držića¹⁴⁵, riječ se ne bi bila našla ni u ARJ, a kako je Daničić nije znao razjasniti (ARJ 1, 729—730), nije je ni Skok unio u svoj ERHSJ. Držić, naime, kaže: *U ovizijeh bi se kortidana izrizikao bule i bulin*, pa je očito da je riječ o uporabi boćarskog termina *bulin* i njegove afektivne (stilističke) sinonimne varijante *bùle*. Oba su lika živa i danas (Šibenik, Biograd, Korčula). *Bulin* je manji od drugih balota (ili boća/buća), pa mu odatle i romanski deminutivni lik¹⁴⁶, odnosno kod nas stilistički obilježeno *bùle*. Da se temeljni semantizam »okrugao« više ne osjeća, vidi se iz korčulanske uporabe iste riječi *bulin* u dječjoj igri *na plônge*: svaki je igrač predstavljen jednim *bulinom*, tj. uspravljenim kamenom, koji njegovi protivnici gađaju i nastoje oboriti svojim *plôngama* (= pločama).

Daničić (1, 729) nije bio ni blizu pravog značenja i zato uz *bule* (bez akcenta) kaže: »nepoznata značenja u jednog pisca XVI vijeka, može biti ime čovjeku, o kom se što pripovijedalo u ono vrijeme u Dubrovniku«. Navlas isto ponavlja se i s. v. *bulin*.

Začudo ni Milan Rešetar (*Rad* 248, 224) ne razabire pravog značenja, ali ispravno naslućuje etimologiju Držićevih riječi: »Bit će sigurno od tal. *bolla* ili *bullia* i *bollino*, ali ne pristaje ni jedno značenje što mogu imati te tal. riječi«. Kako nije našao ovog značenja u književnom talijanskom jeziku, nije ga ni okrnula očita dubrovačka i dalmatinska vrijednost, jer Pomet jasno kaže da bi se na kurtizane moglo lako sve svoje potratiti i ostati bez ičega isto onako, kao što se kod boćanja ostaje kratkih rukava kad se sve balote izrizikaju¹⁴⁷ na *bulin*.

Dok su se u drugim jezicima sačuvala oba izraza, primitivum za veću, a deminutiv za manju kuglu, tj. cilj (usp. u španj. *bola* — *bolin*), kod nas je zbog izbjegavanja homonimije sačuvan samo deminutiv dok je za obične kugle uzet opet talijanizam *bùća* (< *boccia* »palla di legno duro usata in alcuni giuochi«)¹⁴⁸ ili još češće *bàlota* (< ven. *balota*, Boerio 59).

Bùl »poštanska marka«, *bulūn/bolūn* »zavoranj« (< tal. < franc. *boulon*) očiti su venecijanizmi iste krajnje etimologije kao i *bulin*. Međutim, valja se zaustaviti na nekim čakavskim likovima kao što su *bùla* u Orlecu na Cresu i *bùl* u Korčuli, jer su ti likovi izrazom osnove jednaki već spominjanom *bulin* (ven. < lat. *bùlla*), ali nisu iste etimologije. Naime, došlo je zbog semantičke bliskosti i formalne sličnosti do poklapanja u izrazu.

U Orlecu *bùla* znači »crveni znak na ovci«¹⁴⁹, a odatle i glagol *bulät*, *zabu-lät* »tako označiti ovcu«. Taj je lik sa svojim ž. gram. rodnom za sobom povukao i oznaku za »poštansku marku« za koju se u tom selu kaže *bùla*. U gradu Korčuli, gdje nema ovaca, termin se upotrebljava u brodograditeljskom stručnom jeziku. Tamo škvārani sènjàju batal *bùlon*¹⁵⁰. Riječ je m. gram. roda jednako kao i homonimno *bùl* »poštanska marka«. No, premda im se izrazi poklapaju, a sadržaj im je djelomično različit, tj. neki su im semovi zajednički (usp. *biljeg*, *belèh* — *obilježiti*, *obelèžen*, *znak* — *označiti* itd.), ipak se tu radi o dvjema riječima posve različita podrijetla. Za *bùl* »biljeg (sudski, poštanski)« vidjeli smo da potječe u krajnjoj liniji od lat. *bùlla*, ali za *bùla* »crveni znak na ovci« i *bùl* »crveni znak na batalu po kojem će se piliti« postanje je posve drugačije. Isto je kao u talijanskom *bolo* za koje DEI 554 daje definiciju »argilla di color rosso usata come materia colorante«, dakle neki crveni prah za bojenje, koji se talijanski zove još i *bolarmeno*, a u francuskom *bol d'Arménie*.^{150a} Označavanje ovaca tim crvenim prahom bilo je prošireno po čitavu Sredozemlju: usp. prov. *boula* »marquer le bétail avec du bol« i franc. *boul* »terre rouge dont on marque les animaux« (FEW 1, 428—9). A *bùl* je prah i u Korčuli kod starih škvārana. Jerko Sladović (*Zbornik otoka Korčule* I, cit. u PRJ 89) doslovce kaže: »Prije pilanja batal se ižica žicom od preje¹⁵¹ umočenom u *bul*, tj. crveni prah«. Sva je prilika da smo i tu riječ primili od zapadnog susjeda, ali ona je tamo došla iz grčkoga *bòlos*, koje je kao *bolus* u vulgarnom latinitetu potvrđeno još u 4. stoljeću i semantički se razvijala u različitim pravicima, da bi se najčešće u izrazu potpuno stopila sa refleksima od *bulla*, tako da je kod nekih posuđenica teško, ako ne i nemoguće, ustanoviti da li im je u osnovi jedan ili drugi etimon. U Blatu na Korčuli, primjerice, bilježimo *buladūr* sa značenjem »mrlja« (*Kamižòla mu je pùna buladùri*). Sigurno je da je tu organizacija forme sadržaja nastala prema ven. *bolà* »bollato«, ali, gdje je izvedenica nastala i na kojem se *bùl* temelji — teško je reći.

BILJESKE

¹ a to nas, naravno, sili na zaključak o različitim polazištima starijim fazama: *volvere*, **volvitare*, **voltiare*,* . . . REW 9443, 9446, 9434).

² B. Finka — A. Šojat, *Onomastica Jugoslavica* 3—4, 44 (br. 601).

³ Po predaji tu su bile stare zidine.

⁴ Radovan Vidović, *Stivan*, str. 22.

⁵ za Trpanj, *Pelješki zbornik* 1976, 453

⁶ Riječ je doprla i u unutrašnjost Crne Gore: *vòlat* (Doljani kod Titograda).

⁷ H. P. Houtzagers, *The Cakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*. Studies in Slavic and General Linguistics, vol. 5, Editions Rodopi, Amsterdam, 1985.

⁸ »voltar«, »rivolgimentos«, »giro«.

⁹ usp. Houtzagers *nav. dj.* ss.vv.

¹⁰ »Otvor u sredini leuta«, Milna; R., Vidović PRJ 53 ujedinjuje oba lika pod jednu natuknicu, a kao treći navodi *boia* »misura navale«. Zapravo, to su tri homonimna izraza različitih etimologija.

¹¹ »Etimologia oscura«, DEI 573; G. Devoto, *Avviamento alla etimologia italiana*, 52 i *bodola*, 53. M. Cortelazzo (DELI, 158) pomišlja na srednjolat. *balta*, što našem liku *bòta* nikako ne odgovara.

¹² V. Vinja, *Jadranska fauna* 9.7.2. (I 150—151).

¹³ V. ARj 12, 608.

¹⁴ Najbolji pregled raširenosti po romanskim jezicima nalazimo u Wartburgovu FEW 9, 622 i 626—632.

¹⁵ Podatak Rudolfa Kožljana.

¹⁶ *Pelješki zbornik* 1976, 276.

¹⁷ *Pelješki zbornik* 1976, 458.

¹⁸ U Kazalima navedeno pūr⁴ (4, 322) u samom rječniku ne postoji.

¹⁹ Za oba posljednja oblika, v. Vidović PRJ 361.

²⁰ »Mi zovemo u Dòbrotu kalùža ili pocengèra«, V. Lipovac-Radulović, *Romanizmi u Crnoj Gori*, str. 146.

²¹ Sumnjamo da je Skok dobro čuo ihtionim pučenka (3, 65), jer je teško zamisliti da bi morska riba — osim ako nije jegulja — dobila ime po puču. Međutim, Skok tvrdi da je to u Krtolama »mala šarena ribica nešto veća od luštre (za taj naziv, v. *Jadranska fauna* 5.2.4.). Naknadnim provjeravanjem na terenu, došao sam do uvjerenja da je Skok čuo pučinka, a to je u Ljutju naziv za ribu Coryphaena hippurus.

²² G. De Mauro, »Contributo allo studio dei volgarismi istriani«, *Atti e Memorie d. Società istriana di archeologia e storia patria*, 29—30 (81—82), 1981—82, str. 11; v. i LexLatMAIug., 135: *unum lebetem brundem magnum* (Pula a. 1465).

²³ *Danas rominča*.

²⁴ LexLatMAIug. n. n. mj.

²⁵ V. i Dulčić, *HrvDZb* 7, 409.

²⁶ Jednako s bokeljskim likom bròmbuo.

²⁷ Turina — Sepić 23.

²⁸ Za netočnu identifikaciju Luka Zore brumbuljak »ñeki lupar« (Ribanje 22, i odatle ARJ 1, 685), v. V. Vinja *Jadranska fauna* 40.2.4. (II 141).

²⁹ *Sonaglio* u talijanskom znači »mjehuri«.

³⁰ LEI je kratica za Max Pfister, *Lessico etimologico italiano*, koji je 1979. počeo izlaziti u Wiesbadenu. O tom velikom rječniku bit će niže više govora.

³¹ Usp. grč. *bombos* > lat. *bombus* ili riječi izraza i sadržaja *bomba* u svim jezicima kulture.

³² Za postojanje i točnost zabilješke za zadarsko *brmbeč*, v. Sulekovo oklijevanje u *Imeniku bilja* 32 i XIII. D. Simonović, *Botanički rečnik* 427 donosi *brmbeč* za Knin, a *brumbelj* i *brumbeč* s oznakom SAN, ali bez ubikacije. *Rečnik SANU* tih likova ne bilježi.

³³ Na nekim mjestima imenica oscilira i u broju, pa se tako može čuti *budela* kao da je n. pl.

³⁴ Stvarni i strogi leksički opis budela dao je za Komižu Joško Božanić u svojoj izvanredno uspješnoj *Komiškoj ribarskoj epopeji* (CR 11, 1983, 83—180, posebno str. 120).

³⁵ M. Rešetar, »Die serbokroatische Kolonien Südtaliens«, *Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung. I Südslawische Dialektstudien*, Heft V. Wien, 1911.

³⁶ Kao oznaka za slatkiš živo je u Korčuli *buđin*, preuzeto iz venecijanskoga.

³⁷ Ernesto Giammarco, *Dizionario Abruzzese e Molisano*, 4 knjige (2423 str.), Roma 1968—1979.

³⁸ I W. v. Wartburg FEW 1, 423 posize za još jednom onomatopejskom pretpostavljenom osnovom **bod-*, ali ni on nije dokraja uvjerljiv.

³⁹ sa -*èla* koje je paradigmatički prilagođeno prema *majèla*, *mujèla* < *mugil* »cipal«.

⁴⁰ Više o tome v. Vinja *Jadranska fauna* 15.3.2.8. (1, 236); usp. i *bueto del pesce*, E. Rosamani, *Vocabolario marinaresco giuliano-dalmata*, str. 34.

⁴¹ *Buvel* i *mantel* bili su nekada jedinstveni sinonim za današnje »nogometna lopta«, usp. L. Miozzo, *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, str. 38.

⁴² V. Stjepan Babić, *Tvorba*, § 295.

⁴³ Za etimološkijsko rješenje v. Skok 1, 273—4.

⁴⁴ Usp. DEI 571; DELI 158; za germansko podrijetlo v. najprije Wartburg FEW 1, 447—454; Paul Aebischer *Zeitschrift f. rom. Philologie* 59, 1939, 417—430.

⁴⁵ Za sve potvrde, v. sada LexLatMAIug ss.vv.

⁴⁶ I starokatalanski *Consolat de mar* II 32.22 ima *boscar* sa značenjem »prendre arbres«.

⁴⁷ Usp. Vladimir Skračić, *Onomastica Jugoslavica* 12 (II f 2.1.16.).

⁴⁸ »Ovakvo se zovu erbo se inboškaju; hoće reć da se potla ima njihovu formu ka' se stavu intinele a one nan ukaziju koju eć formu ima' prova i krma«.

⁴⁹ Za sve ove izvedenice, usp. Skok *Terminologija* str. 136 i navlastito R. Vidović PRJ 96 i 170.

⁵⁰ Tek su argumenti iz Wartburgova FEW 1, 447 uvjerili Meyer-Lübkea da u III. izdanju REW ukloni članak 1226 i uvede novi 1419b (franačko *busk-* »Wald«).

⁵¹ U Velom Ratu *bus* je »struk«; usp. i korčulanski toponim *Obùsje* u Smokvičkom dolu.

⁵² Naravno, pogrešno je Klaićevo navođenje »iz tal. *busola*« (*Rječnik stranih riječi*, 207).

⁵³ Iscrpnu strogu analizu i povijest naziva za kompas dao je Michael Metzeltin u svojoj baselskoj disertaciji *Die Terminologie des Seekompasses in Italien und auf der Iberischen Halbinsel bis 1600* (Basel, 1970).

⁵⁴ Usp. ahruc. *jucatore de bbusselöttè*, Giammarco DAM 351.

^{55a} Naravno, navođenje literature na kraju navedenog članka (*Lit.*) nije Skokovo.

^{55b} Naglašavam, *definiraju*, tj. leksikološki tumače, određuju semantičku vrijednost.

⁵⁶ Na istoj je strani bõz protumačen kao »poziv onovnima da se biju na rogov«.

⁵⁷ O neopodnosti poznavanja »označne stvari« u etimološkom istraživanju pisali smo u SRAZ 39, 1975, 7—26 (*De l'importance de la connaissance du référent dans la recherche étymologique*) ilustrirajući svoj postupak upravo na našim riječima *búcati*, *búc*. Glavni se zaključci nalaze u *Jadranska fauna* 9.7.2. (I 150 i d.).

⁵⁸ SRAZ 7, 1959, 20

⁵⁹ Ondje naznačeno značenje »trzavica« veoma je aproksimativno.

⁶⁰ Za razliku od danas već klasičnog djela Petra Lorinija, ovaj *Priručnik* nije nažalost ekscerpiran za Vidovićev PRJ.

⁶¹ »Brachium nos, Graeci dicunt brachiõn, quod deducitur a brachý, i. e. breve, eo quod ab umeris ad manus breviores sunt quam a coxis plantæx. P. Festus.

⁶² *Romanizmi u Crnoj Gori. Jugoistočni dio Boke kotorske*, str. 2.

⁶³ SRAZ 7, 1959, 19.

⁶⁴ Ni Skok (1, 197) ne prihvaća Daničićovo tumačenje (»brano nigdje ne znači odijelo«), već pomišlja na dakorunjsko *brin*, pl. *brine* »vuneni seljački, najčešće crveni pojase«. Uza svu Skokovu odlučnost, priređivač među *Lit.* mehanički uvrštava mjesto iz DEI, gdje se tumači *brano* »komad«. Usp. *brahan*, *brah*, *bran* u *Rečniku SANU* ss.vv.

⁶⁵ Isto je i u Grohotama, v. CR 1972, 2, 199.

⁶⁶ V. Vinja, *O nekim oblicima romansko-slavenskog jezičnog miješanja*, Zbornik radova Filoz. fakulteta u Zagrebu, II, 1954, 199, 208; *Alcuni tipi di incroci neolatino-slavi*, SRAZ 3, 1957, 31—44; *Tautološki rezultati jezičnih dođira*, Suvremena lingvistika Zagreb IV 1967.

- ⁶⁷ REW 1317; DEI 603; Prati, *Etimologie venete*, str. 25.
⁶⁸ Usp. Talijanski lingvistički atlas (AIS) karta 981.
⁶⁹ Giovanni Tomasi, *Dizionario del dialetto bellunese arcaico*, Belluno 1983, 43.
⁷⁰ Za Prvić-Sepurina, v. A. Kursar CR 1979, 33.
⁷¹ Usp. Turina — Šepić, str. 14: *bartolac* »škljoca, nožić kojem se oštrica uklapala u držak«.
⁷² D. Durante — Gf. Turato, *Dizionario etimologico veneto-italiano*, Padova 1975, str. 52.
^{72a} V. sada P. Tekavčić, *Lessicografia istroromanza ieri, oggi, domani* in *Revue de linguistique romane* 50, 1986, 5—35; M. Telečan, *Elementi slavi nell'opera lessicografica di E. Rosamanti*, SRAZ 26, 1981, 159—176.
⁷³ Paolo A. Faré, *Postille italiane al REW*, Milano, 1972.
⁷⁴ Manlio Cortelazzo, *Gli slavismi nel Veneto*, Est Europa 1, 1984, 75, Udine.
⁷⁵ P. Tekavčić, *Le funzioni pragmatolinguistiche dei croatismi nei testi rovignesi contemporanei*, *Linguistica* 24, 1984, 346, Ljubljana.
⁷⁶ Nažalost, ne znamo za pravo Skokovo mišljenje o ovom pitanju, jer se u I, 601 navodi mjesto iz III sveska DEI, a on je izišao nakon Skokove smrti (?).
⁷⁷ Miottov je rječnik jedan od rijetkih talijanskih popisa u kojima se vodi računa o pertinentnosti hrvatskog akcenta za svako lingvističko istraživanje. Kod njega su akcenti u većini slučajeva dobro označeni.
⁷⁸ Naše riječi *vrijeti*, *vrat*, *vrata*, *vreteno*, *obrt*, *razvrat*, *saobraćaj*, *svratište* i, u zadnjoj liniji, i — *vrijeme*, temelje se na istoj osnovi koja je u lat. *vērtēre*.
⁷⁹ Usp. dalm. na Krku *bratovaila* (M. Bartoli, *Das Dalm.* 2, 175).
⁸⁰ ali, bez naznake gdje bi se tako govorilo.
⁸¹ Naročito je iscrpno i dokumentirano opisana vrijednost *bragoc* (str. 62—64).
⁸² V. FEW I, 478—482.
⁸³ Dvojako je tumačenje što ga Skok daje za prvi dio složenice: u *Zeitsch. f. rom. Phil.* 43, 192; 46, 388 i u *Južnoslavenskom Filologu* 12, 97 tumačio je kao *veneticae bracae*, dok u I, 197 iznosi mnogo uvjerljivije i lingvistički jedino opravdano mišljenje pomoću novogrčkog *apdnō* »gornji« (usp. novogrč. *pannōbraka*). Prvo se tumačenje u ERHSJ ne spominje.
⁸⁴ Na Pašmanu (Zdrelac) postoji čak i prezime *Bragešin*.
⁸⁵ Lik *grabeše* zabilježio je 1906. Milan Rešetar (*nav. dj.* str. 342); v. i tal. lingvistički atlas (AIS) karte 365, 346.
⁸⁶ *Adriatica Maritima* (Zavod za povijesne znanosti u Zadru) IV, 1985, 119—177. Tek kad budemo za svaki naš otok i primorsko mjesto raspomagali takvim opisima, moći ćemo uspješno obrađivati čakavski leksik. Nažalost, od toga smo još veoma daleko.
⁸⁷ Usp. u abruc. *bbraccatura* »sistema di brache, di cinghie«, E. Giammarco DAM 335.
⁸⁸ I u Betini (na Murteru), jer je korčulanska obitelj Filipi donijela na Murter brodograditeljsko umijeće.
⁸⁹ DEI 586.
⁹⁰ V. G. Rohlf's, *Lexicon graecanicum*, 96.
⁹¹ U prvom je izdanju djelo nosilo naslov *Dizionario dialettale delle tre Calabrie*, Halle (Saale) — Milano, 1932—39. Novo izdanje s promijenjenim naslovom izišlo je u Ravenni 1977.
⁹² Nismo kadri reći da li je s ovim likovima u vezi toponim Bråg što ga Skok spominje u *Slav. i rom. I*, 237: »Prijezha spaja poluoctk zvan Bråg sa Sipanom«.
⁹³ V. i Rečnik SANU 2, 91.
⁹⁴ P. A. Faré, *Postille italiane al REW*, 338.
⁹⁵ Iscrpan pregled za bragagna daje Arrigo Solmi, *La »bragagna« nei documenti lombardi*, in *Nuovi studi medievali* 3, 1926—1927, 78—92.
⁹⁶ Samo s. v. *bragoc* (I, 197) Skok spominje *bragagna*, i to kao istrorom., tršč. i mlet. riječ, a ne kao našu posudenicu.
⁹⁷ Priredivač piše *bragozo* u Skok I, 197. Da ne bi bilo zabune, valja naglasiti da je Skok uvijek pisao *bragozo* ili *bragotsō* (*Zeitsch. f. rom. Phil.* 54 i 57).
⁹⁸ Već smo gore vidjeli da je na sličnost s gaćama (dva leta i saka) ukazivao još 1936. G. Alessio (ID 12, 186—187).
⁹⁹ I mlet. *bragoto* (< *braga*) znači isto što i *sciabica* »mreža« (usp. naše *šabaka*, *šabakun* »brod, mreža«; v. PRJ 419).
¹⁰⁰ H. i R. Kahane — A. Tietze, *The Lingua Franca in the Levant*, University of Illinois, Urbana 1958, str. 124 (§ 126).
¹⁰¹ Što po Skoku, odgovora načem gūc. U nevjerici da je u članku *bragoc* vjerno preneseno Skokovo gledanje uvrščuje nas i činjenica da je s. v. gūc (I, 628—9) navedeno samo »Dubrovnik, Rab, čamac, mala lada«, dok se sve ostalo donosi u uglastim zagradama ([]) kao da je od priredivača, premda je Skok o tome pisao na više mjesta (*Terminologija*, *Zeitsch. f. rom. Phil.*). Da nered i nejasnoća budu veći, u *Lit.* se navode knjige i časopisi gdje je Skok o toj riječi pisao (?).
¹⁰² *Naves, barcusii et alia navigia*, *LexLatMAIug* 105.
¹⁰³ Sada se Pratijevi argumenti mogu čitati u *Etimologie venete*, Venezia-Roma, 1968, str. 162.
¹⁰⁴ Usp. A. Guglielmotti, *Vocabolario marino — militare*, Roma, 1889, s. v. *barcosus*.
¹⁰⁵ *Deliberazioni del Maggior Consiglio di Venezia*, per cura di R. Cessi, Bologna 1931—1950, I 60. Za *barcosum* iz XIV st. u jakinskoj carinarnici, v. Pietro Sella, *Glossario latino — italiano, Stato della Chiesa — Veneto — Abruzzi*, Città del Vaticano, 1944, str. 58.
¹⁰⁶ To mišljenje dijeli i Giacomo Devoto kad *bragozo* izvodi »dal nome di una rete caratteristica detta anche *braga* e questa da *braca* con lenizione veneta di -c- in -g-«, *Avviamento alla etimologia italiana*, str. 53.
^{106a} Vidi R. Vidović, PRJ 419.
¹⁰⁷ Max Pfister, *Lessico Etimologico Italiano*, Wiesbaden, 1979 i d. U prvih 15 (+1) svezaka obrađena je leksička grada od A do *animal*!
¹⁰⁸ *Vazē pūno konfidēncu* (Korčula); *ūvatit kufidēncu* (Sibenik).
¹⁰⁹ Vidi Stjepan Babić, *Tvorba . . .* §§ 271—273 i 1150.
¹¹⁰ Vidi P. Tekavčić, *Grammatica storica dell'italiano*, III, 1980, Bologna, §§ 993—4.
¹¹¹ *nav. djelo*, str. 39.
¹¹² Tako u trećem primjeru s. b. *brandalje* vidimo očigledno miješanje razina (registara), a samo nekoliko redaka niže *doglo* je srednjega roda, premda je ista imenica na str. 73 (na krivom mjestu) muš-

kog gram. roda. Nadalje, niti jedno značenje bokeljske riječi *brandalje* ne dopušta izvođenje iz tal. *brandello* »krpica«, kako to autorica naznačuje na str. 39, jer »trake od jake tkanine« ne idu za jedno s tal. *brandello* »piccolo pezzo di cosa strappata«. Ta etimologija vrijedi samo za natuknicu *brandele* f/pl »krpice«, »dronjci«, koja dolazi odmah nakon *brandalje*.

¹¹³ Vidi Skok 1, 198; B. Klaić, *Rječnik stranih riječi*, str. 198, naznačava pogrešan akcentat. jedno s tal. *brandello* »piccolo pezzo di cosa strappata«. Ta etimologija vrijedi samo za natuknicu *brand* »koljivka«, srednjofranc. *brandelle* »nijhaljka, klackalica«, koje nalazimo i kod Rabelaisa; v. FEW I, 500.

^{114a} Strohal, Znžo 16, 291; VI. Mažuranić, *Prinosi* 422.

^{114b} Bez akcenta. Oblik je i danas živ po korčulanskim selima s akcentom *lumòfija* »slatki kruh što se peče o nekim blagdanima«.

¹¹⁵ Iz Mikalje, Stullija, te iz *Slovinca* 1882, 188 i žive potvrde sa Krka (Znžo 6, 14).

¹¹⁶ O učenom karakteru lika *oblanta* govori i njegova distribucija. *Oblanta* nalazimo i u srpskim govorima, a jedan primjer navodi i Skok.

¹¹⁷ Što znači ono (v.) ne znamo i ne možemo znati, jer riječi *hostia* među natuknicama ne može biti, a naša tudica *ostija* nam ništa ne kazuje.

¹¹⁸ Ni u ARJ ni kod Skoka tog lika nema.

¹¹⁹ G. Rohlfs, *Vocabolario dei dialetti salentini (Terra d'Otranto)*, str. 287, 988 i 862. Ne poznavajući etimologiju za *lata*, Rohlfs tumači taj lik pomoću *lato* »largo«, što Alessio, *Lexicon etymologicum* 285, glatko odbija.

¹²⁰ U franc. je jeziku zbog formalnog podudaranja s izrazom glagola *oublier* »zaboraviti« došlo do paremoloških semantičkih promjena na koje ukazuje E. Gamillscheg u svom francuskom etimološkom rječniku, a Skok, kao tradicionalni mladogramatičar, primjećuje da se nikako ne vidi *das assoziative Verhältniss zwischen diesen zwei Ausdrücken (Zeit. f. rom. Phil. 54, 473)*

¹²¹ »O blagdanu mrtvih duš i na badnjak na otoku Krku i danas za popove neke oblje i oblice peku«.

¹²² Zanimljivo je da je jedan drugi leksički elemenat sličnog izraza *oculata/oblada* dao u provansalskom i u španjolskom gotovo iste reflekske sa jednakim vokalskim varijacijama: *ublada, neblada, niblado* . . . koje je teško razjasniti. Sve su to nazivi za ribu Oblata melanura (»ušata«).

¹²³ U Brusju *bùbla* znači »gruda tijesta« (*HrvDZb 7, 413*), u Poljicima je *bublja* »gruda masla isto ka' gruda sniga« (Fr. Ivanišević, *Znžo 8, 286*; usp. kod Vuka *boblija* »massa, copia« (ARJ 1, 464).

¹²⁴ *Rečnik SANU 2, 233*.

¹²⁵ »Koštice od maslina zovu se komine ili briške, a jednu ih prasci i kokoši«, *SrpEtnZb 23, 1922, 207*.

¹²⁶ *Nastavni vjesnik 3, 325*; v. *Rečnik SANU 2, 179–180*.

¹²⁷ To nam je tim čudnije što su korčulanski govori u rječniku zastupljeni nesrazmjerno bolje od drugih otočkih dijalekata. U mojoj dizertaciji iz 1951, *briške* su naznačene u § 422.

¹²⁸ Tommaseo — Bellini, *Dizionario della lingua italiana*, 1, 1039n.

¹²⁹ P. Sella, *nav. dj.* str. 84: *pro brisando gippum*.

¹³⁰ Durante — Turato, *nav. dj.* str. 52.

¹³¹ Naglašavam priručnih, jer je grandiozno zamišljeni LEI Maxa Pfistera, koji će obuhvatiti sve dijalekte Italije, Korzike i južne Švicarske, tek u fazi izradbe; v. bilj. 107. Za opis tog rječnika v. M. Pfister, *Einführung in d. rom. Etymologie*, Darmstadt 1980, 149–159.

¹³² Prati VEI 168; Migliorini — Duro 73; C. Tagliavini, *Le origini delle lingue neolatine*³, p. 133.

¹³³ Wartburg u FEW 1, 531–535 prihvaća *brisare*, navodeći da mu značenje nije »prelomiti«, već »smrviti«, a to, kako reče, potvrđuje suženost značenja riječi u toj romanskoj obitelji (»zermalmen«, »zerschellen«).

¹³⁴ Varia lectio: *sandalam*; Plini Naturalis historia 18, 62.

¹³⁵ Za ovo posljednje, v. Max Vasmer *RuEW* (u ruskom prijevodu, I, 205).

¹³⁶ U *Zeit. f. rom. Phil.* 46, 388, Skok je odlučno izvodio »brace (gall.) > brāče f. pl., brēče f. pl.«, no, godine 1928, valjda takvo nedovoljno i za nas skokovito tumačenje još nije toliko upadalo u oči.

¹³⁷ Kako je najveći dio članka posvećen neuređnom interpretiranju Battistijevih stavova iz DEI III koji je objavljen nakon Skokove smrti, znamo da sve to ne potječe iz Skokova pera.

¹³⁸ DEI 591 objašnjava nastajanje te riječi križanjem *brasa* »rusca« »zgura«; v. i P. A. Faré, *Postille al REW*, str. 66.

¹³⁹ M. Bartoli (*Das Dalm.* 174) navodi za veljotski *bonbùk*.

¹⁴⁰ I k tome *bomyceus* REW 1200.

¹⁴¹ *Pamak i bumbak* potječu iz istog izvora, samo što je prva turcizam i zato ima mjesta u standardnom jeziku.

¹⁴² Henry und Renée Kahane, *Abendland und Byzanz: Sprache*, p. o. iz *Reallexikon der Byzantinistik*, I 345–640, Amsterdam, 1970–76, kol 383; DEI 421; FEW 1, 229; C. Salvioni: »Del resto, molto ma molto resta ancora da chiarire nelle serie di voci . . .« (cit. u P. A. Faré, *Postille al Rew*, str. 62).

¹⁴³ Suida; Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*, str. 296.

¹⁴⁴ V. Vinja, *Le grec et le dalmate*, in *Zeitschrift für Balkanologie* 5, 1967, 203–223.

^{144a} Interesantan je i komiški metaforički naziv *ligna* za »duguljasti oblak iznad planina . . . predznak bure«, Joško Božanić, CR 11, 1983, 154.

¹⁴⁵ *Stari pisci hrvatski*, knj. VII (II izdanje), str. 295.

¹⁴⁶ Jednako je i u drugim romanskim jezicima; usp. provansalsko *bouline*, španj. *bola, bolin*.

¹⁴⁷ I taj je glagol još uvijek živ u terminologiji bočanja.

¹⁴⁸ Još uvijek neutvrđene etimologije; veoma je stara i metaforička uporaba s vrijednošću »glava«.

¹⁴⁹ *Mark (mostly with red paint) on a sheep for recognizing it from distance*, Houtzagers 218.

¹⁵⁰ Za potvrde u drugim mjestima, v. R. Vidović PRJ 89.

^{150a} Usp. kajk. potvrdu *boluš*, *Rječnik hrv. kajk. knj. jezika* 1, 186.

¹⁵¹ To je i etimologija današnje riječi *linija* > *linea*, jer je ta žica bila od lana (lat. *linum*), a zato što je bila crvene boje (lat. *ruber, -bra*), prozvala se i *rubrica* > *rubrika*.

CONTRIBUTIONS ETYMOLOGIQUES A L'ALLOGLOTTIE ČAKAVE
IIIe série

Dans cette IIIe série des *Contributions* (37.—51.) sont examinés plusieurs emprunts čakaves au vénétien. Leur provenance vénétienne ne fait aucun doute mais l'étymologie de quelques uns parmi eux n'est pas encore établie de manière qui puisse satisfaire tous les étymologues. La forme et le sémantisme qu'ils ont pris en croate čakavien peuvent apporter quelques nouveaux éléments dans la recherche de leur lointaine origine. C'est le cas plus particulièrement du čakave *brandaj* qui est lié à l'ibéroroman *brandal* dont il partage encore plusieurs sèmes. On traite aussi de *bûta* < *volta* »voûte«, de *puč* < *puteus* »puits« et »margeł le«, de *bušak* < vén. *bosco* < germ. **busk-*, de la nombreuse famille de *brum-boj* < ven. *brombolo* etc. On fait état d'un *Rückwanderer* slave qui, après avoir passé en Italie, revient en čakave, cette fois-ci déguisé en mot roman et poursuit ses transformations (*britva* > *britola* > *brtulin* → *bartolac*). L'auteur profite de l'occasion pour corriger deux de ses solutions étymologiques proposées à une date antérieure que des nouvelles données et attestations ont invalidées. Il s'arrête plus longuement sur deux vénétianismes d'origine gauloise (*brisare* et *braca*) qui ont témoigné d'une rare vitalité dans les parlars čakaves. Au cours de cette revue d'éléments čakaves alloglottiques, on souligne l'importance de deux publications récentes qui — chacune à sa manière — contribuent à la connaissance des rapports entre le čakave et les dialectes italiens. Il s'agit de la monographie de H. P. Houtzagers sur le čakave de Orlec (île de Cres) et le *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata* de Luigi Miotto.